

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

24^e JAARGANG

WOENSDAG 4 JANUARI 1939

No. 1201

COMMISSIE VAN REDACTIE:

*P. Lieftinck; N. J. Polak; J. Tinbergen; F. de Vries en
H. M. H. A. van der Valk (Redacteur-Secretaris).*

M. F. J. Cool — Adjunct-secretaris.

*Redactie-adres: Pieter de Hooghweg 122, Rotterdam-West.
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplootweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.*

Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagina's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: Nijgh & van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en giro-rekening No. 145192.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 16,—. Abonnementsprijs Economisch-Statistisch Maandbericht f 5,— per jaar. Beide organen samen f 20,— per jaar. Buitenland en Koloniën resp. f 18,—, f 6,— en f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad en het Maandbericht gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

INHOUD:

	Blz.
Nieuwjaars-klanken door <i>M. F. J. Cool</i>	2
Omvang en aard der landverhuizing door <i>Ir. R. A. Verwey</i> ..	4
Gemeentefinanciën en gemeentelijk belastingstelsel door <i>B. Schendstok</i>	6
Verhouding rijks- en gemeentefinanciën door <i>J. Hasper</i> ..	8
Monetaire werkloosheidsbestrijding door <i>Dr. G. C. A. van Dorp</i>	8
De resultaten van een proef door <i>Meyer de Vries</i>	10
AANTEKENINGEN:	
De economische weerstand van Nederlandsch-Indië ..	10
Dreigen voor Nederlandsch-Indië gevaren van de zijde van het synthetisch product?.....	11
De Duitse „Volksauto”	12
MAANDCIJFERS:	
Indexcijfers van Nederlandsche aandelen	14
BOEKBESPREKINGEN:	
<i>Jhr. Mr. C. M. O. van Nispen tot Sevenaer: De Pacht- wet, Commentaar op de Wet van 31 Mei 1937, S. 205</i> ..	15
ONTVANGEN BOEKEN	
Statistieken:	
Groothandelsprijzen	18—19
Geldkoersen-Wisselkoersen-Bankstaten	16, 17, 20

GELD-, KAPITAAL- EN WISSELMARKT.

Wederom was het de Engelsche valuta die de meeste aandacht vroeg. De tijdelijke steun, die het Pond, naar wij de vorige week schreven, heeft ondervonden van het aanbod van Dollars tegen de ultimo, is prompt vlak voor de jaarwisseling geëindigd, en sedertdien heeft het Pond voortdurend onder vrij zwaren druk gestaan. De oorzaken van de situatie van het Pond hebben wij in onze vorige overzichten meermalen uiteengezet. De kapitaalbeweging, die de meest acute factor in dat verband vormt, heeft zich in den jongsten tijd voortgezet en eerder nog in versterkte mate. Het wegtrekken van saldi door Franschen is nog niet teneinde. En de psychologische factor, die fondsen, welke jarenlang in Londen waren ondergebracht, thans doet verdwijnen, is nog versterkt door de jongste halfjaarlijkse publicatie van de cijfers van den monetairen goudvoorraad. Uit die publicatie per 30 September blijkt, dat in een half jaar tijds de voorraad van het Equalisation Fund vrijwel gehalveerd is door verlies van rond £ 150 miljoen aan goud en sedertdien is naar schatting nog circa £ 100 miljoen afgevoerd.

Niets is funester voor een valuta dan het ontbreken van vertrouwen in de financiële kringen in het eigen land, vooral wanneer dat land Engeland is. En men kan in bankierskringen reeds eenige maanden lang over de toekomst van het Pond vrijwel geen gunstig woord hooren. Op den eersten dag van het nieuwe jaar heeft de ongunstige tendens van het Pond zich voortgezet, en is de notering op 8.52% gekomen. Te meer valt dit op, omdat op dien dag het nieuwe Engelsch-Amerikaansche handelsverdrag in werking trad, waarvan velen hadden aangemen, dat het een clause bevatte, die een daling tot het nu reeds bereikte peil zou uitsluiten. Nadat reeds voorheen het embargo op buitenlandsche emissies was verscherpt, mede in verband met de monetaire situatie, is thans nog een aantal maatregelen voor hetzelfde doel genomen: gentlemen's agreement met de banken om minder goud te beleenen, en niet actief te opereeren op de termijnmarkt, d.w.z. geen rente-arbitrage op den rug van de contante Pondenmarkt tot stand te doen komen. Het gevolg is natuurlijk, dat de steun, welke de termijnmarkt van deze transacties ondervond, wegvalt, hetgeen zich dan ook in de noteringen deed gevoelen.

De stemming voor den Franc blijft gunstig, zoodat het Egalisatiefonds den koers van het Pond een kleinigheid verder liet dalen. De Franc daalde bij ons nog wel iets, maar minder dan het Pond en die daling is slechts het gevolg van het feit, dat de Fransche autoriteiten het Pond maar heel langzaam laten vieren.

De Gulden was deze week iets vaster gestemd, Dollars waren ook in het begin van de nieuwe week wat lager, maar het Egalisatiefonds kreeg toch op den biedkoers van 1.83% niets toegewezen.

De geldmarkt te onzent blijft volkomen onveranderd. De jaarwisseling is ongemerkt voorbijgegaan. Ook de verkrapping van de geldmarkt te Londen heeft hier geen weerslag gehad, hetgeen begrijpelijk is, omdat immers de samenhang tusschen de internationale markten bij de heersche termijndisago's gering is.

De kapitaalmarkt vertoont weinig wijziging, wellicht dat de gebruikelijke Januari-vraag eenige verbetering zal brengen, maar van een sterke vraag op de markt voor goudgerande waarden zal wel geen sprake zijn.

NIEUWJAARS-KLANKEN.

Het is een oud, en goed, gebruik om bij de wisseling van het kalenderjaar in het jachtende leven van alledag even te pauseren, terug te blikken naar wat de zo juist afgesloten periode aan belangwekkends en leerzaams heeft gebracht en zich af te vragen, wat daaruit valt te concluderen voor de levenshouding in de toekomst.

Deze oude gewoonte wordt ook in ere gehouden door de beide Voorzitters van de grootste Kamers van Koophandel en Fabrieken in ons land, die daarbij beschouwingen leveren, welke uit den aard der zaak op economisch terrein liggen. Men heeft wel eens de vraag gesteld of in den tegenwoordigen tijd het geven van dergelijke overzichten en bespiegelingen nog wel opportuun is; door de Economische Voorlichtingsdienst, het Centraal Bureau voor de Statistiek, verschillende der groote banken en andere instellingen, waaronder ook het Nederlandsch Economisch Instituut, worden regelmatig beschouwingen en studies gepubliceerd, waarin de gang van zaken op economisch gebied uitvoerig wordt behandeld, zodat — aldus deze vraagstellers — toch feitelijk aan nog meer van deze overzichten geen behoefte zou zijn. Het komt mij voor dat zij, die deze kwestie zo stellen, de zaak niet juist zien en met name een zeer belangrijk element, dat deze Nieuwjaarsrede's van andere soortgelijke beschouwingen onderscheidt verwaarlozen. De mannen toch, die geroepen zijn tot het Voorzitterschap van onze grootste Kamers van Koophandel bezetten daardoor in het Nederlandsch bedrijfsleven een zodanig strategisch punt, dat zij meer dan menig ander tot „overzien” in staat zijn, zodat men mag aannemen, dat in hun redevoeringen de stem van de leiders van dat bedrijfsleven tot uiting komt, dit temeer omdat deze redevoeringen worden uitgesproken „in functie” en dus bij het opstellen rekening gehouden moet zijn met de tegenover verschillende kwesties door de leden ingenomen standpunten, zoals die in de talloze vergaderingen en besprekingen tot uiting zijn gekomen.

Het is daarom goed, dat dit oude gebruik gehandhaafd wordt, en mede goed, dat in dit tijdschrift in het eerste nummer van het jaar ruimte ingeruimd wordt om het voornaamste uit deze redevoeringen weer te geven.

Onzekerheid remt herstel van het bedrijfsleven.

Het zal niemand verbazen, dat beide heren, hoewel met voldoening ervan gewag makend, dat de overeenkomst van München het directe oorlogsgevaar voor het ogenblik afwendde, toch over den verderen gang van zaken allerminst opgetogen zijn. De heer Gottfr. H. Crone, Voorzitter van de K. v. K. voor Amsterdam zegt hierover:

„... latere ervaringen stelden al te zeer in het „licht, hoe moeilijk het is om van het voornemen tot „goede verstandhouding tusschen de mogendheden tot „de daad over te gaan. Ook had men het streven naar „toenadering met minder gemengde gevoelens kunnen begroeten, indien het niet ware voorafgegaan „door de verdwijning van Oostenrijk als onafhankelijk „ken Staat en de aantasting van Tsjecho-Slowakije.” terwijl de Voorzitter van de Rotterdamsche Kamer, Mr. K. P. van der Mandele zich als volgt uitdrukte:

„Onmiddellijk gevaar is door München voorkomen, „maar men kan nog allerminst zeggen, dat de hemel „helder is geworden. Er zal nog veel geduld, moed en „toewijding nodig zijn, voordat voor de vele moeilijke „vraagstukken de oplossing gevonden wordt, die aan „Europa en de wereld waarlijk vrede brengen zal.”

Dat deze internationaal politieke onzekerheid het herstel van internationale handel onmogelijk maakt — „zolang men hier nog oorlog voert en ginds nog rekening houden moet met de mogelijkheid van oorlog”, aldus de heer Van der Mandele, „worden handelsengagementen op langen tijd vermeden, blijven „kapitalen werkeloos en komen nieuwe ondernemingen

„niet tot stand” — en daarmee, speciaal voor Nederland, de bedrijvigheid ernstig remt, behoeft nauwelijks betoog, maar in het economisch tableau zijn nog andere onzekere elementen, die het den ondernemer onmogelijk maken te doen wat zijn taak is: te ondernemen.

Op monetair terrein is er de onzekerheid, dat overheidsmaatregelen de muntwaarden en daarmee de ruilvoeten tusschen de landen zodanig zullen wijzigen, dat long-run overeenkomsten niet volgens de oorspronkelijke bedoelingen van partijen kunnen worden afgewikkeld; verder zijn het de grote vluchtkapitalen, die de koersverhoudingen een instabiel karakter geven.

De heer Crone doelt hierop als hij zegt: „De uitwerking van de groote kapitaalverplaatsingen op de geldmarkten was aanvankelijk gering, doch de politieke crisis in September had tijdelijk een belangrijke verstijving tot gevolg. Nadat het Tsjecho-Slowaaksche vraagstuk nochtans niet tot de gevreesde catastrofe had geleid, keerde op de valutamarkten een betrekkelijke rust terug. Dat het bereikte evenwicht uiterst wankel was, werd opnieuw duidelijk, toen politieke factoren en het inzicht, dat men de economische vooruitzichten had overschat, in de tweede helft van November wederom kapitaal naar Amerika deden afvloeien en het Pond Sterling verder inzakte.”

Bijzondere aandacht verdient in dit verband, dat de heer Crone onmiddellijk daarop laat volgen:

„Het is een opmerkelijk feit, dat de heftige schokken, der valutamarkten en de grote kapitaalbewegingen van de laatste jaren nergens tot een monetair ontwrichting hebben geleid.”

Maar primair blijkt toch in de beschouwing van beide heren de internationaal politieke onzekerheid en daaruit voortvloeiende belemmeringen van den internationalen handel en de internationale werkverdeling. De heer Van der Mandele merkt terzake op: „Duurt de politieke argwaan voort, dan blijft men zich instellen op bewapening, ook economisch, en het is die economische bewapening, die de meest funeste gevolgen heeft voor onafzienbaren tijd.”

„Want zoolang ieder land voor zich meent al datgene te moeten produceeren wat men in oorlogstijd bij menselijke berekening noodig heeft of zou kunnen hebben, moet noodzakelijkerwijs de internationale ruil van goederen steeds meer inkrimpen. En het zal wel een heel bijzondere zelfoverwinning kosten — gesteld dat de politieke vrede kan worden bereikt — om de eenmaal onmatig uitgebreide eigen industrie, of landbouw of scheepvaart weer zooveel te beperken, dat er van een economisch evenwicht tusschen de landen der wereld sprake zal kunnen zijn.” En de heer Crone drukt zich als volgt uit: „Overigens dient helaas te worden gezegd, dat de economische vooruitzichten bij de intrede van het nieuwe jaar tenminste even onzeker zijn, als zij bij het begin van het oude jaar waren,” en iets verder: „In geen tijden zijn wij zoo ver als thans af geweest van de welvaartscheppende internationale arbeidsverdeling. De vorming van economische blokken heeft in den grond van de zaak deze arbeidsverdeling ten doel, doch werkt alleen binnen een beperkt gebied. Tegenover de buitenstaanders bestendigt zij echter de economische afgeslotenheid en verscherpt zij de tegenstellingen, waardoor men nog verder afraakt van een werkelijk internationalen goederenruil. De omvang van het verschijnsel der blokvorming, waarvan het in wording zijnde Centraal-Oost-Europeesche blok en de Yen-groep de jongste uitingen vormen is dan ook weinig bemoedigend. Het noodlottige bij dit alles is, dat de economische structuur van alle landen tengevolge van de overheidsmaatregelen op economisch gebied is veranderd. Natuurlijk vooral daar, waar men met het oog op de oorlogsvoorbereiding den weg der zelfgenoegzaamheid het verst is opgegaan. Dientenge-

volge kunnen alle staten op het oogenblik niet zonder groote moeilijkheden terugkeeren tot het stelsel van den betrekkelijk vrijen handel, dien wij in de jaren tusschen den wereldoorlog en de jongste economische crisis nog kenden, om van de voor-oorlogsche jaren maar niet te spreken. Het opruimen van handelsbelemmeringen is daardoor geworden tot een langdurig proces van economische reconstructie, dat ons nog jaren lang onder de handelspolitieke fouten van dezen tijd zal doen gebukt gaan, ook wanneer eenmaal de mogelijkheid en de bereidwilligheid tot terugkeer aanwezig zullen zijn."

Overheidsingrijpen.

Het ligt voor de hand dat de geschetste situatie beide sprekers ertoe brengt, het overheidsingrijpen in dit licht te bezien. „Voorshands", zegt de heer Crone, „acht ik een nog dieper ingrijpen van de Staatsmacht in het bedrijfsleven waarschijnlijker. Immers, het ligt voor de hand, dat men met nieuwen overheidsdwang zal trachten den onbevredigenden toestand in eigen land te verbeteren, waar de volkshuishouding tengevolge van de verstarring, waarin zij door vroegere overheidsmaatregelen is geraakt, dit herstel niet meer uit zichzelf kan ontwikkelen. Ook dringen de eischen van herbewapening en economische weerbaarheid meer en meer in die richting". Ook in Rotterdam toont men een open oog te hebben voor de noodzakelijkheid voor de Regeering om in de gegeven omstandigheden veel in het bedrijfsleven te „ordenen".

„Ook op dit gebied", zo zegt het de Rotterdamse Voorzitter, „wil uwe Kamer niet een star afwijzend standpunt innemen, omdat zij begrijpt, dat ook hier met de wijzigingen in het structurele beeld der wereldeconomie moet worden rekening gehouden. Maar wel is het uwe meening, dat deze ordening allereerst en hoofdzakelijk gevonden zal moeten worden in den zin van samenwerking tusschen bedrijfsnooten onderling. Kan deze niet tot stand gebracht worden, dan is het de taak der Regeering haar te stimuleeren, waar zij in het algemeen belang noodig is te achten en alleen in strikt noodzakelijke gevallen zal de Regeering verplicht zijn zulk een samenwerking af te dwingen. Een zwaard, dat slechts met de grootste voorzichtigheid moet worden gehanteerd."

„Als er geregeld of geordend moet worden weet het bedrijfsleven tenslotte toch altijd nog het allerbeste hoe dit moet geschieden en een volledige regeling van bovenaf bergt groote gevaren in zich. Dit was wel één der hoofdbezwaren, waarom uwe Kamer zich tegen het wetsvoorstel ter coördinatie van het verkeer heeft gemeend te moeten verzetten."

„Nooit mag men uit het oog verliezen, dat regeling en ordening veelal moeten leiden tot verhooging van productiekosten en waar het nu in de eerste plaats om gaat is: om deze kosten op een peil te houden, dat mededinging van Nederland op buitenlandsche markten, voorzover zij niet afgesloten zijn, mogelijk maakt. Het wil ons voorkomen, dat men aan deze schaduwzijde van de ordening dikwijls te weinig aandacht schenkt."

Handelspolitiek.

Van het boven behandelde onderwerp naar de handelspolitiek il n'y a qu'un pas. Zoals te verwachten was tonen beide sprekers zich vrijhandelaar in hart en nieren, edoch met kennelijken zin voor realiteit.

De in de tweede helft van December 1938 door de beide Kamers van onze Staten-Generaal aangenomen wijziging van de Tariefmachtigingswet vindt in deze beide heren geen bewonderaars; maar ook geen blinde bestrijders. Open oog blijkt men te hebben voor de structuurveranderingen in het wereldbestel en de noodzaak, ook voor ons land, zich daar anders tegenover te stellen, maar in beide redevoeringen is toch

onmiskenbaar tot uitdrukking gebracht het verlangen, dat zodra de omstandigheden het ons land veroorloven van dezen weg worde teruggekeerd!

Mr. Van der Mandele drukt dit als volgt uit: „De zeer kleine meerderheid, die het wetsvoorstel in de beide Kamers van de Staten-Generaal verwierf, moge al voor de stuurlieden een aanwijzing zijn, om een weinig tegenroer te geven: de koers is toch bepaald en hij is niet die, welke uwe Kamer in beginsel welgevallig is. Steeds, het moge hier nog eens herhaald worden, heeft uwe Kamer begrip getoond voor gewijzigde en voor de zich nog steeds wijzigende omstandigheden. Zij heeft gemeend tot op zekere hoogte in landbouwsteun te moeten berusten, hoewel deze hoogst nadeelig is geweest voor den Rotterdamschen internationalen graanhandel; zij heeft zich bij contingenteringen, hoewel soms in bepaalde gevallen afgewezen, neergelegd; ook tegen andere beschermende maatregelen — indien noodzakelijk — zou zij zich niet verzetten. Maar zij wil duidelijk gezegd hebben, dat zij zich, dit doende, buigt voor den nood der tijden, dat zij niet wenscht af te doen van het beginsel, dat in de handelspolitiek de vrijheid en open deur moeten gelden voor zoover niet de levensbelangen iets anders eischen. En zij wenscht zeer bepaald, dat zodra maar even de mogelijkheid van ruimeren internationalen handel zich voordoet, ons land het eerste zal zijn om den weg der bevrijding uit de opgerichte versperringen en verschansingen te aanvaarden."

Ook de heer Crone spreekt op dit stuk duidelijke taal: „Op een der donkerste dagen van December heeft de Eerste Kamer het ontwerp van Wet tot wijziging van de Tariefmachtigingswet 1934 aanvaard." „De hieraan te hechten principieele beteekenis is, dat ons land thans openlijk den vrijhandel den rug heeft toegekeerd en tot bescherming is overgegaan." „Er wordt gezegd, dat het vraagstuk van de algemeene economische en van de handelspolitiek in den tegenwoordigen tijd niet meer kan worden afgedaan met de tegenstelling tusschen particulier initiatief en gebonden economie, dan wel die tusschen vrijhandel en bescherming. Het zij toegegeven, dat de practische politicus vrijwel nimmer, en zeker heden ten dage niet, in staat is zijn beginselen zuiver in het gevolgde beleid toe te passen. Maar dat is nog heel iets anders dan een steeds minder verborgen staats-socialisme, met als noodwendige aanvulling meer handelspolitieke bescherming."

„Indien ons land dien weg opgaat, zal het Nederlandsche bedrijfsleven dientengevolge hoe langer hoe minder opgewassen zijn tegen buitenlandsche mededinging en steeds minder kracht vinden om uit zichzelf iets nieuws te scheppen. Zulk een toestand van hulpeloosheid dringt naar nieuwe bescherming, die op haar beurt nog grootere kunstmatigheid verwekt."

„Ontegenzeggelijk zijn het streven naar zelfgenoegzaamheid in tal van staten en de economische blokvorming, waarvan Minister Colijn in zijn redevoering in de Tweede Kamer van 10 November jl. treffende voorbeelden gaf, zeer bezwaarlijk voor een land als het onze, dat op verkoop van goederen aan het buitenland is ingericht. Maar ik ontken, dat ook wij dientengevolge tot het protectionisme moeten overgaan."

Om vrijhandel te beoefenen moet men — aldus Minister Colijn in zijn aangehaalde redevoering — internationaal partners hebben." „Zeker, staatkundige en economische zelfstandigheid kan afweer tegen buitenlandsche maatregelen noodig maken. Maar laat ons niet vergeten, dat protectionistische maatregelen niet alleen het buitenland treffen, maar evenzeer het eigen land."

„Voorloopig is de geest van het Britsch-Amerikaansche handelsverdrag bij ons nog niet doorgedrongen. Het is wel jammer, dat wij ons met een flinken ruk afwenden op het oogenblik, dat elders een kentering is te bespeuren."

Lichtpunten.

Het komt schrijver dezes voor, dat hier de onlangs tot stand gekomen Britsch-Amerikaansche handels-overeenkomst wel wat al te veel het stempel van een streven naar vrijhandel wordt opgedrukt. Ongetwijfeld is de bedoeling van het gesloten verdrag te geraken tot een herstel, tot op vroeger bereikt peil, van de Britsch-Amerikaansche handelsbetrekkingen, maar dat hier een vrijhandelsverdrag tot stand gekomen zou zijn is toch wel aan twijfel onderhevig. De formulering van Mr. Van der Mandele, die spreekt van „de vrijere handelspolitiek van den voortreffelijken minister Cordell Hull, die ook het Britsch Amerikaansche handelsverdrag tot stand wist te brengen”, lijkt dan ook gelukkiger. Niettemin is het sluiten van dit tractaat in deze donkere tijden een lichtpunt, dat de heer Crone dan ook terecht als zodanig signaleert en stelt tegenover de verschillende tekenen van verdwazing en verwijdering, die elders vallen waar te nemen.

Er zijn meer lichtpunten. Mr. Van der Mandele noemt het feit, dat de volken dit jaar zóó zeer hun afschuw van oorlog hebben doen blijken, dat het op hun leiders diepen indruk moet hebben gemaakt.

Verder is sinds voorjaar van 1938 de conjunctuur in Amerika (van bijna bepalende betekenis voor die landen, die zich nog niet geheel hebben afgesloten van de wereld) verbeterd. Het ingrijpen van Washington in het zakenleven van de Vereenigde Staten wordt bedachtzamer, en de achteruitgang van de cijfers van productie en internationalen handel in de wereld sinds 1937 valt relatief gezien mee. Hier en daar kan reeds van een „kleine verbetering” worden gesproken.

„Ook met deze matige resultaten mag men reeds tevreden zijn, als men zich rekenschap geeft van alle hinderpalen, die voor het bereiken (van verbetering) moeten worden overwonnen: invoerrechten, protectie, contingentering, retorsie maatregelen of clearingsystemen. Dit, tegenwoordig zoo kernachtig betitelde „arsenaal van handelspolitieke afweermiddelen” zal allereerst moeten worden leeggehaald, voordat gezond nieuw economisch leven een begin kan maken.” Aldus Mr. Van der Mandele als hij tot de slotsom komt, dat het totale beeld „eenige bevredigende elementen” toont.

De heer Gottfr. H. Crone noemt nog enkele specifieke Nederlandsche lichtpunten, als hij zegt: „Maar onze volkskracht is ongeschokt en het bedrijfsleven in tal van opzichten voortreffelijk ingericht. Daarbij mag Nederland zich gelukkig prijzen in het bezit van een Regeering, die naar nationale saamhorigheid streeft en tegenover het buitenland getuigenis aflegt eener onverzwakte zelfstandigheidspolitiek. Gezamenlijk arbeidend op den grondslag van deze waarlijk nationale beginselen, kunnen wij de toekomst met vertrouwen tegemoet gaan, al zullen teleurstellingen ons niet bespaard blijven.”

En behartigenswaard is zijn advies, als hij er op laat volgen: „Doch een belangrijke voorwaarde voor de ontwikkeling van een krachtig bedrijfsleven is een overheidsbeleid, dat gericht is op het laaghouden van de voortbrengingskosten en versterking van de bestaansvoorwaarden van den zelfstandigen ondernemer. Men late dezen de gelegenheid tot mededinging met het buitenland door een peil van prijzen en kosten, hetwelk binnen redelijke sociale grenzen bij de uitheemsche bedrijfsomstandigheden is aangepast.

* * *

De leiders van het Nederlandsche bedrijfsleven tonen vasten wil en goeden moed; laat het Nederlandsche volk en het Nederlandsche bedrijfsleven in het bijzonder hen met vasten tred volgen; het nieuwe jaar in.

M. C.

**OMVANG
EN AARD DER LANDVERHUIZING.***Emigratie, statistisch gezien.*

Het jongst verschenen Statistisch Zakboek bevat de volgende opgave:

Aantal Nederlandsche landverhuizers uit Nederlandsche havens vertrokken.

Jaren	Mannen	Vrouwen	Kinderen beneden 10 jaar	Landen van Bestemming			Totaal incl. andere landen
				Noord- Ame- rika	Zuid-en Midden Ame- rika	Afrika	
Gemiddeld							
'16-'20	5.652	3.740	1.963	10.702	543	9	11.355
'21-'25	1.855	1.030	565	3.135	256	33	3.450
'26-'30	1.652	844	509	2.725	218	7	3.005
'31-'35	110	84	27	141	76	—	221
1935	79	80	18	175	2	—	177
1936	88	78	28	140	53	1	194

Deze cijfers hebben betrekking op emigranten, die uit Nederlandsche havens rechtstreeks naar overzeesche gebieden buiten het Rijk zijn vertrokken. Zij slaan alleen op emigranten, die vertrokken op schepen, waarop de wet van 1 Juni 1861 (*Staatsblad* No. 53) van toepassing was, d.w.z. niet op vaartuigen, die minder dan twintig passagiers, de kajuitpassagiers daaronder niet begrepen, aan boord namen. Zij geven daardoor een zeer onvolledig beeld. Hoezeer dit het geval was, blijkt uit officieele Zuid-Afrikaansche en Noord-Amerikaansche statistieken.

Terwijl volgens bovenstaande cijfers in 1935 geen en in 1936 één Nederlandsche emigrant naar Afrika vertrokken zou zijn, kwamen er in de Unie van Zuid-Afrika aan: in 1935 631 en in 1936 2056 Nederlandsche landverhuizers.

Terwijl er naar Noord-Amerika in die jaren 175 en 140 zouden zijn vertrokken, kwamen er in de Vereenigde Staten 374 en 342 aan.

Al geven de cijfers een zeer onvolledig beeld, met zekerheid kan men er uit opmaken, dat in de jaren na 1930 de landverhuizing ineengeschrumpeld is en dat zij in vorige jaren niet zonder betekenis was.

De in de „Jaarcijfers” vermelde afschrijvingen uit en inschrijvingen in de bevolkingsregisters van personen vertrokken naar en komende uit het buitenland en Nederlandsch-Indië, Suriname en Curaçao lijden niet aan het geschetste euvel.

Jaren	Afschrijving uit de bevolkingsregisters van personen vertrokken naar		Inschrijving in de bevolkingsregisters van personen gekomen uit	
	het Buitenland	Ned.-Indië, Suriname en Curaçao	het Buitenland	Ned.-Indië, Suriname en Curaçao
1913	33.568	6.499	33.966	5.999
1919	40.183	5.239	25.041	7.245
1920	27.964	7.970	32.961	8.663
1921	22.655	8.280	23.001	7.316
1922	26.252	7.224	33.796	9.027
1923	31.275	5.490	43.737	7.421
1924	38.437	6.053	34.085	7.199
1925	31.105	5.985	31.362	7.021
1926	27.922	8.148	40.053	8.145
1927	29.326	10.180	38.119	9.362
1928	32.498	12.249	37.329	11.253
1929	32.605	13.226	46.351	11.421
1930	35.085	12.970	53.059	13.666
1931	27.254	10.110	49.124	13.526
1932	29.925	8.498	41.705	13.916
1933	31.155	7.625	36.259	13.370
1934	32.825	9.053	30.171	13.530
1935	34.157	11.408	21.879	12.437
1936	34.586	11.820	21.241	11.306
1937	28.733	14.854	21.635	12.167

Tusschen de volkstellingen van 1839 en 1909 was er een overschot van vertrek boven vestiging van 12 pCt. van de bevolking van 1839. Tusschen de tellingen van 1909 en 1930 kwam er een vestigingsoverschot van 2 pCt. van de bevolking van 1839.

Het vestigingsoverschot bereikte in 1931 het angstwekkende cijfer van 25.286. In de jaren 1932, 1933 en 1934 nam het af tot 17.198, 10.849 en 1.823. In de jaren 1935, 1936 en 1937 kwamen er weer vertrekoverschotten en wel van 11.249, 13.859 en 9.785.¹⁾

Opmerkelijk is, dat tot het vertrekoverschot' in laatstgenoemd jaar een ongekeend hooge afschrijving van personen, vertrokken naar de overzeesche gebiedsdeelen van het Rijk, bijdroeg.

De aantallen personen, vertrokken naar het buitenland, zijn aanmerkelijk hooger dan die van de in den eersten staat genoemde landverhuizers naar overzeesche landen en — al zijn de laatstbedoelde cijfers te laag — aangenomen mag dus worden, dat meer personen naar de omliggende landen dan naar overzeesche trekken.

Hopelijk zullen, aan de hand van de bevolkingsregisters, over 1939 en volgende jaren meer gespecificeerde gegevens verstrekt worden, waaruit kan nagegaan worden, hoe de trek van mannen, vrouwen en kinderen, van bepaalde beroepsgroepen, van Nederlanders en anderen, zich van en naar diverse landen richt.

Emigratie, economisch gezien.

Van oudsher heeft de trek van Nederlanders naar Oost en West tengevolge gehad, dat men het thuis economisch beter kreeg.

De vereeniging „Het Buitenland” toonde dit te begrijpen, toen zij haar doel als volgt omschreef:

„1o. Nederlandsche jongelui behulpzaam te zijn zich te bekwamen in handel en nijverheid;

2e. Nederlandsche jongelui, die hetzij met, hetzij zonder hulp van de vereeniging hun opleiding in den Nederlandschen handel en de Nederlandsche nijverheid hebben voltooid, behulpzaam te zijn bij hun vestiging in het buitenland, door hen, waar dit vereischt wordt, bij wijze van voorschot het noodige geld voor passage te verstrekken en een tegemoetkoming gedurende korten tijd in de kosten van verblijf.

Hiervoor beoogt de vereeniging, uitbreiding van den buitenlandschen handel van Nederland te bevorderen en nieuwe débouchés voor de nationale nijverheid te openen”.

Geen overzeesche emigratie zonder scheepvaart. In het zog van alle emigratie volgt handel. Essentieel onderdeel van verkeer met andere natiën — en zonder dit wezenskenmerk is de Nederlandsche natie niet denkbaar — is emigratie.

Emigratie, sociaal gezien.

Niet alleen de werkverruimende gevolgen van emigratie doen haar de werkloosheid bestrijden.

Niet, dat toeneming van bevolkingsdichtheid noodzakelijk werkloosheid veroorzaakt, en de vermindering van die toeneming, welke van vertrekoverschotten het gevolg is, dus steeds werkloosheid tegengaat. De feiten, dat landen met betrekkelijk geringe bevolkingsdichtheid, zooals de Vereenigde Staten, betrekkelijk groote werkloosheid kennen, en dat in eenzelfde land het verloop van de werkloosheid gansch anders is dan dat van de bevolkingsdichtheid, wijzen daar niet op. Zelfs kan overmatige emigratie, zooals zij in Ierland plaats had, emigratie van zoodanigen aard, dat al het beste bloed wordt weggezogen, werkloosheid tengevolge hebben.

Maar al moge toeneming van bevolkingsdichtheid niet steeds oorzaak van werkloosheid zijn, toeneming van het percentage van de bevolking, dat in den productieven leeftijd (15—64 jaar) verkeert, is wel een van de oorzaken van de huidige werkloosheid. En in dien leeftijd verkeerden de meeste emigranten.

Dat de groote vestigingsoverschotten na 1925, welke in 1931 culmineerden, een aandeel hebben gehad in het veroorzaken van de groote werkloosheid na 1931, is aannemelijk.

En duidelijk was het terugstroomen van vele Nederlandsche arbeiders uit Duitschland na 1914 een van de oorzaken van de toenmalige werkloosheid. Evenzeer is duidelijk, dat het thans op groote schaal werk vin-

den in Duitschland tot verzachting van de huidige werkloosheid bijdraagt.

Meer nog dan werken is leven. Meer nog dan tot bestrijding van werkloosheid draagt een doeltreffende emigratie bij tot bestrijding van levenloosheid.

Hoe zou het leven van de West-Europeesche blanken zijn, wanneer niet in de laatste vier eeuwen voortdurend geëmigreerd was, zoodat nu tweehonderd millioen in overzeesche landen een bestaan vinden, terwijl in West-Europa zelf een veelvoud woont en werkt van het aantal, dat hier vierhonderd jaren geleden was? Is niet een van de grootste gevaren in ons West-Europa de vrees voor overbevolking, een vrees, die bij velen leidt tot de levenloosheid van oud- en nieuw-malthusianisme, bij velen ook tot oorlogszucht, en dat terwijl geheel Europa zonder Rusland zich bijvoorbeeld in Brazilië kan wentelen?

Zooals ik zeide bij het sluiten van de conferentie van Maart 1938 te Genève van deskundigen over de internationale technische en financieele samenwerking inzake „migrations colonisatrices”, hier is nog een grootsche ontwikkeling mogelijk. „Cette évolution sera importante pour l'enrichissement du monde, pour le salut et le mieux-être d'hommes et de femmes innombrables, pour le futur de nations entières.”

Sedert is er de beklemming bij gekomen, dat de wandelende Jood wederom genoodzaakt is, zijn staf op te nemen. Te grootscher is de sociale migratietak geworden.

Emigratie, juridisch gezien.

„De wet van 1 Juni 1861 (*Staatsblad* No. 53), houdende bepalingen omtrent den doortocht en het vervoer van landverhuizers”, is vervangen door de Landverhuizingswet van 31 Dec. 1936 (*Staatsblad* No. 804).

Deze houdt o.m. bepalingen:

betreffende voorlichting aan emigranten, hun werving en indienstneming,
betreffende het toezicht op emigratie en transmigratie,

betreffende den doortocht van transmigranten,

betreffende het vervoer van emigranten of transmigranten, en

in het belang van gezondheid en veiligheid van emigranten of transmigranten.

Onder emigranten verstaat zij: inwoners van Nederland, die, niet in overheidsdienst, stappen doen voor vertrek naar eenig land buiten Europa (uitgezonderd Nederlandsch-Indië, Suriname en Curaçao), dan wel daarheen op weg zijn, ten behoeve van vestiging en (of) verkrijging van bestaansmiddelen, zoodat hun gezinsleden, die hen begeleiden of volgen; en onder transmigranten. personen, niet in Nederland wonende, die over Nederland naar eenig land buiten Europa (uitgezonderd Nederlandsch-Indië, Suriname en Curaçao) reizen ten behoeve van vestiging en (of) verkrijging van bestaansmiddelen, zoodat hun gezinsleden, die hen begeleiden of volgen.

Tegelijk met de Landverhuizingswet 1936 kwam een wijziging van de Schepenwet tot stand, houdende voorschriften, welke in acht genomen moeten worden vanaf het oogenblik, waarop de landverhuizers aan boord komen.

Ook de Internationale Arbeidsconferentie heeft zich met de wetgeving betreffende migreerende arbeiders bezig gehouden. In haar zitting van Juni 1938 heeft zij vragen aan de Regeeringen vastgesteld over aanneming van een ontwerp-conventie en van een of meer aanbevelingen betreffende verstrekking van inlichtingen en steun aan migreerende arbeiders, betreffende werving en arbeidsbemiddeling, betreffende gelijkheid van behandeling van inheemsche en vreemde arbeiders en arbeidscontracten, betreffende repatriatie en betreffende bilaterale overeenkomsten. In een zitting van 1939 zal, nadat het Internationaal Arbeidsbureau de antwoorden van de Regeeringen zal hebben verwerkt, over conventie en aanbevelingen worden gehandeld.

R. A. VERWEY.

geschikt voedingsmiddel zijn voor een pot voor de gezamenlijke gemeenten. Op den duur zal het aanbeveling verdienen, de heffing van deze rechten dienstbaar te maken aan de geleidelijke en partieele bijwerking van de belastbare opbrengst voor de grondbelasting, bijvoorbeeld door bij overdrachten de belastbare opbrengst te herzien en de gekapitaliseerde hoogere grondbelasting af te trekken van het overdrachtsrecht.

Een zeer geschikte belasting voor gemeentelijk gebruik is ook de personeele belasting, doch alleen zolang zij niet te sterk wordt opgedreven, omdat zij anders leidt tot verblijfsvlucht naar elders en zelfs kan leiden tot productievvlucht naar elders en (seizoenhotels) verteringsvlucht naar elders. De hoofdsom betreffende de eerste drie grondslagen (huurwaarde, mobilair, dienstboden) is gefixeerd, sedert 80 pCt. ervan gaat naar het Werkloosheidssubsidiefonds. Een bedrag van 19 miljoen Gulden per jaar is hierdoor in een gezamenlijken pot gebracht, hoewel het hier betreft een belasting, waarvan de opbrengst zich bij uitstek leent, om aan de afzonderlijke gemeenten van heffing te worden uitgekeerd. Ontpotting van dit bedrag, althans gedeeltelijk, verdient ernstige overweging. En de wetgever bedenke zich tweemaal, alvorens hij van deze *hoofdsom* iets afschaft teneinde het te vervangen door een rijksuitkeering uit een belasting, welke niet geschikt is voor gemeentelijk gebruik!

Met betrekking tot de tarieven voor de hoofdsom der personeele belasting voor de grondslagen paarden, motorrijtuigen, pleziervaartuigen en biljarten genieten de gemeenten groote vrijheid, welke vrijheid intusschen aanmerkelijk is beperkt door de financieele situatie, waarin de meeste gemeenten verkeerden. Deze situatie laat geen verlaging toe (al komt deze bij cafébiljarten veel voor), doch evenmin een aanmerkelijke verhooging, en wel omdat de *opcenten* reeds zoo hoog zijn. Het gaat hier om objecten, waarnaar de vraag elastisch is; limiteering is daardoor geboden. Het is echter voldoende, de hoofdsom te limiteeren tot 40 pCt. boven de in de wet voorkomende tarieven en de opcenten voor deze grondslagen af te schaffen. Limiteering naar boven tot het wettelijk tarief zou ook wenschelijk zijn wat betreft de belasting voor huurwaarde en mobilair van winkels, café's en restaurants; op de aldus gelimiteerde belasting zouden geen opcenten moeten worden geheven, zulks wegens de conjunctuurgevoeligheid van vele van de hier genoemde bedrijven, welke gevoeligheid ernstige bezwaren in het leven roept, indien juist in de depressie de opcenten worden verhoogd.

Limiteering van de opcenten, in dier voege, dat nimmer meer belasting wordt geheven (in hoofdsom en opcenten) dan 1.75 maal de hoofdsom volgens het in de wet op de personeele belasting neergelegde tarief is ook dringend wenschelijk; de ervaring leert, dat zonder deze limiteering de belastingmaatstaven huurwaarde en mobilairwaarde worden aangevreten door de verschijnselen van terugwenteling en amortisatie: de waarden gaan dalen.

Wat de gemeentefondsbelasting betreft, de hoofdsom daarvan, welke in het Gemeentefonds vloeit, behoort stellig niet te worden „ontpot". Geschiedde dit zonder limiteering naar beneden, dan zou de belastingvlucht opnieuw in gang worden gezet met dezelfde cumulatieve noodlottige werking, welke de jaren vóór de wet-De Geer hebben doen aanschouwen. En geschiedde het met limiteering naar beneden, dan zouden verscheidene gemeenten meer ontvangen dan zij behoefden. Wat de opcenten betreft, van de 25 opcenten, welke thans in het Werkloosheidssubsidiefonds vloeien, zou trapsgewijs een gedeelte kunnen worden teruggegeven aan de afzonderlijke gemeenten van heffing, zoodra het bij de Tweede Kamer aanhangige ontwerp tot wijziging van de financieele-verhoudingwet (forensenontwerp) als wet in werking zal zijn getreden en deze heffing naar

het inkomen daardoor meer geschikt zal zijn geworden voor gemeentelijk gebruik.

De opcenten op de vermogensbelasting leenen zich daarentegen bij uitstek voor „pooling". Van de 100 opcenten, die tot het gemeentelijke belastinggebied worden gerekend, komen er reeds 50 in het Gemeentefonds, en 12 in het Werkloosheidssubsidiefonds. De overige 38 kan de wetgever zonder bezwaar, en zelfs met voordeel, mede in één van deze beide fondsen inbrengen. (Met het vorenstaande is geenszins gezegd, dat het verstandig is, de belastingen naar het vermogen overigens op het huidige hooge peil te handhaven.)

Stellig zijn er nog enkele rijksbelastingen, welke geschikt zijn voor overdracht aan de gemeenten. Te denken valt aan het vergunningsrecht volgens de Tabakswet en aan de omzetbelasting, geheven van café- en restaurantbedrijven en — wellicht — ook de omzetbelasting van banketbakkers. Het gaat hier om bedrijven, welker opbrengst aan omzetbelasting gemakkelijk is vast te stellen en welke produceeren, althans in overwegende mate, voor consumptie binnen de gemeente; intercommunale concurrentie is uitzondering. Doch zoowel het tabaksvergunningsrecht als de bedoelde omzetbelasting behooren tot de kleine middelen; overdracht zou voor geen enkele gemeente van werkelijke betekenis zijn en de uitkeering zou uiteraard administratieve arbeid vereischen. Het aan de gemeenten overdragen van het rijksaandeel in het verloffrecht en het hotelvergunningsrecht is daarentegen aanbevelenswaardig.

Eerst het eigen gemeentelijke belastinggebied beter afbakenen en eerst dan naar rijksbijdragen en -uitkeeringen omzien.

Eerst nadat de rijkswetgever zooveel mogelijk daartoe geschikte heffingen zal hebben „ontpot" of uit het rijksbelastinggebied zal hebben overgebracht naar het gemeentelijke, dient de vraag aan de orde te komen, hoeveel rijksgeld nog naar objectieve maatstaven moet worden verdeeld onder gemeenten, die redelijkerwijs voor noodlijdendheid behooren te worden behoed door verhooging van hun inkomsten. Het is geenszins noodig, dat het in totaal te verdeelen bedrag uitsluitend of mede wordt bepaald door de opbrengst van zeer enkele speciale belastingen.

Geschikte potvoedingsmiddelen.

Maar wil de wetgever toch in deze richting gaan, dan kiese hij daartoe slechts:

1o. belastingen, welke historisch deel hebben uitgemaakt van het plaatselijk belastinggebied (bijv. belastingen naar het inkomen; opcenten dividend- en tantiëmebelasting);

2o. belastingen, welke op den duur bestemd zijn om te worden overgedragen aan de individueele gemeenten, zooals, in onzen gedachtengang, het overdrachtsrecht op onroerend goed;

3o. belastingen, welke volkomen ongeschikt zijn voor gebruik door de afzonderlijke gemeenten, zooals de suikeraccijns.

* * *

In de vorenstaande regelen werd in groote lijnen aangegeven, met opzettelijke weglating van veel details, op welke wijze het best een *begin* zou kunnen worden gemaakt met de oplossing van het nijpende vraagstuk der gemeentefinanciën, en wel aan de hand van de stelling, dat de betrekkelijk zeldzame belastingen met bijzondere geschiktheid voor gemeentelijk gebruik ook inderdaad voor dat afzonderlijke gebruik bestemd moeten worden. Eerst na het inacht nemen van dezen leidraad is het mogelijk, met vrucht een systeem van rijksbijdragen en rijksuitkeeringen op te bouwen.

Terloops waarschuwden wij tegen het afschaffen van belastingen, speciaal geschikt voor plaatselijk gebruik, voorzover zulk een afschaffing niet absoluut door de omstandigheden wordt geboden.

B. SCHENDSTOK.

VERHOUDING RIJKS- EN GEMEENTE-FINANCIËN.

In mijn artikel: Enkele eenvoudige opmerkingen over de verhouding Rijks- en gemeentefinanciën, opgenomen in het nummer van E.-S.B. van 21 December 1938, komt de volgende zinsnede voor (bl. 965):

„Wat nog op te merken t.a.v. den staat, die in de Handelingen van de Tweede Kamer werd opgenomen (6 December 1938, bl. 759/762) en die juist geen licht verschaft over de zaken die besproken werden?”

Op dien staat kon ik niet dieper ingaan, omdat van de lezers niet mocht worden verondersteld, dat zij van de daarin opgenomen cijfers hadden kennis genomen. Nu het aan de Tweede Kamer overgelegde overzicht in hetzelfde nummer is afgedrukt op bl. 968 met een nadere toelichting op bl. 969, kan mijn opmerking iets verder worden uitgewerkt. Mijn bezwaren zijn de volgende:

1. Blijkens de toelichting van den staat zijn de begrotingen gezuiverd van alle inkomsten en uitgaven, die niet op het betrokken dienstjaar betrekking hebben. Daar de gemeenten in groepen zijn ingedeeld, is niet te controleeren, of bij de bewerking wel *alle* uitgaven, die op den gewonen dienst thuis behooren, doch naar den kapitaaldienst werden overgebracht, in de becijferde tekorten zijn begrepen.

2. Wanneer bijv. in 1937 701 gemeenten tezamen een nadeelig saldo hebben van f 41.8 miljoen en 326 gemeenten een voordeelig saldo van f 1.9 miljoen, dan is het wel interessant te weten, dat het verschil f 39.9 miljoen bedraagt, maar daarmee is het tekort voor de eerstbedoelde gemeenten niet met f 1.9 miljoen verminderd. Het tekort blijft f 41.8 miljoen. In 1931 bedraagt het totaal van de nadeelige saldi dan ook niet f 20.2 miljoen, maar f 27.5 miljoen.

3. Het is niet juist, dat den gemeenten, die met de lagere Rijksbijdrage niet uitkwamen, is toegestaan de werkloosheidsuitgaven, die (in 1934) niet gedekt konden worden, eerst uit de begroting te stooten en later naar den kapitaaldienst over te brengen.

Dit heeft wel in hêt voornemen gelegen, maar het is slechts ten deele toegestaan. De gang van zaken is deze geweest, dat de gemeenten eerst hebben mogen uitstooten de werkloosheidsuitgaven in den zin van het Werkloosheidssubsidiefonds; achteraf (d.w.z. in 1938) is daarvoor slechts toestemming verleend voor de uitgaven in den zin van de crisiswerkloosheidsregeling van vóór de werking van het fonds. Het gaat hier om verschillen van miljoenen ten nadeele van de gemeenten.

4. In het overzicht wordt niet medegedeeld, welke bedragen aan extra- en belastingbijdragen als bijzondere dekkingsmiddelen werden aangewend.

5. Niet aangegeven is of de voorschotten uit het Werkloosheidssubsidiefonds, welke in 1937 werden verleend, al of niet in de berekende tekorten zijn begrepen.

6. Bij de vermelding, dat de gemeenten met meer dan 100.000 inwoners nog een reserve hebben van f 1.9 miljoen, welke nog aan den gewonen dienst ten goede zouden kunnen komen, is niet aangegeven hoe groot de geaccumuleerde tekorten zijn. Voor Rotterdam alleen waren deze reeds bij het afsluiten van den dienst 1937 tot bijna f 50 miljoen opgelopen.

7. Cijfers over 1938 worden niet gegeven en kunnen dus niet worden geraadpleegd. Hetzelfde geldt voor de ramingen 1939. Toch ging de discussie juist over deze jaren.

Als men nu nog in aanmerking neemt, dat de staat, noch zijn toelichting antwoord geeft op de vraag, of de tekorten niet geheel zijn toe te schrijven aan de bijzondere kosten ter zake van werklozen- en armenzorg, dan mag men toch zonder overdrijving zeggen, dat de gegeven cijfers juist geen licht verschaffen over de zaken, die besproken werden, nl. of het tot het verleenen van zelfstandigheid aan de gemeenten doelmatig is 400 gemeenten in de bijzondere positie

van noodlijdendheid te brengen, waardoor voor de toezichhoudende organen o.m. de gelegenheid zal bestaan aan te geven op welk niveau de diverse gemeenten haar begrotingen mogen stellen. Daar deze niveaus — het klinkt paradoxaal, maar het is niettemin een feit — bij hogere uitgaven kunnen dalen en in weerwil van bezuinigingen kunnen stijgen, staat nu reeds vast, dat, indien de voorstellen worden aangenomen, de interdepartementale commissie, die het wettelijke toezicht van Ged. Staten feitelijk overneemt, in het verborgen het werk van 400 regeerings-commissarissen zal moeten voortzetten met alle nadeelige gevolgen, welke daaraan — ook naar het oordeel der Regeering — zijn verbonden.

J. HASPER.

MONETAIRE WERKLOOSHEIDS-BESTRIJDING.

Ook zonder belastingverhoging, ja naast belastingverlaging, kan een krachtige werkverschaffings- en bewapeningspolitiek gevoerd worden, welke ook aan de geheele binnenlandsche conjunctuur ten goede zou komen.

Belastingverhoging is op dit oogenblik voor ons land zeer gevaarlijk. Immers nog te veel bedrijven houden zich niet dan met de grootste moeite staande, verhoging van lasten kan voor zulke bedrijven de laatste druppel zijn, die den emmer doet overloopen. Zóó kan de belastingverhoging ook de toekomstige opbrengst der belastingen in gevaar brengen. Zóó zou belastingverhoging, om uit de opbrengst daarvan werkverschaffing te bekostigen, beteekenen verandering van werkmogelijkheid zonder verbetering. Er zou in de werkverschaffing werk bijkomen, maar het geld daarvoor noodig zou aan het bedrijfsleven onttrokken worden, wat in dat bedrijfsleven tot werkvermindering aanleiding zou geven.

Voor ons bedrijfsleven is nog altijd verlaging van lasten ten zeerste noodig.

Toch zou het verkeerd zijn zich tegen belastingverhoging te verzetten, wanneer die noodig ware voor de voorbereiding onzer militaire verdediging. Dat daarvoor groote bedragen noodig zijn, daarvan is wel het overgrootste deel van ons volk overtuigd.

Men zou mogen eischen, dat wij per hoofd onzer bevolking voor bewapening evenveel over hadden als landen als Engeland, Duitschland of het zooveel armere Japan. In dat opzicht zouden wij tegenover Japan onze Indische bevolking zeker mee moeten tellen.

Hoe ver zijn daar de plannen onzer Regeering nog af?

Het is evenwel op het oogenblik mogelijk de middelen te vinden, welke noodig zijn voor een zeer krachtige voorbereiding onzer verdediging en voor een zeer uitgebreide werkverschaffing, zonder tot belastingverhoging over te gaan.

Men zoude daarmee juist kunnen voldoen aan de eischen eener goede monetaire politiek.

Om dit te begrijpen zie men terug naar de dagen der devaluatie en overdenke wat er toen gebeurd is. Toen is, nadat de band tusschen den Gulden en het goud verbroken was, schijnbaar in dien eenen nacht, de Gulden ongeveer 20 pCt. in waarde gedaald. Dat wil zeggen: na dien nacht heeft Nederland goud en met goud het £ en den \$ en alles wat het in het buitenland kocht ongeveer 25 pCt. duurder betaald.

Nu is het begrijpelijk dat, bij den eersten schrik, op de valutamarkt, nadat de Gulden gevoelig daalde: wie vreemd geld noodig had probeerde zich zoo spoedig mogelijk te dekken, wie daarentegen Gulden noodig had kocht ze liever niet direct en wachtte af hoever de Gulden wel zou dalen.

Maar onbegrijpelijk zou het zijn, dat die Gulden zich niet spoedig weder herstelde, wanneer men niet

wist, dat daarop het Egalisatiefonds in één jaar tijds voor ongeveer f 700.000.000 goud kocht, dat is voor bijna de geheele waarde van onze goederenexport.

Het was dus alsof ons Egalisatiefonds bijna alle wissels, welke het Nederlandsche bedrijfsleven voor zijn goederenexport ontving, opkocht om zich die wissels in het buitenland in goud te laten uitbetalen. De Nederlandsche importgoederen moesten dus bijna geheel betaald worden door export van diensten en waardepapieren¹⁾.

De bedoelde goudaankopen nu dreven den prijs van den wissel op het buitenland, waarmede zij gefinancierd moesten worden, sterk op en maakten Guldenswissels in het buitenland goedkoop. Zoo werd onze export sterk geprikkeld, onze import gedrukt. De devaluatie werkte door die goudaankopen als een exportpremie en als importbelasting. Zij heeft dus den stoot gegeven tot een opleving van ons bedrijfsleven, maar alleen voor zoover dit op de binnen- of buitenlandsche markt van buitenlandsche concurrentie te lijden had.

Een gevolg echter van dezen druk op den Gulden was, dat men in Nederland geneigd was zijn exporten te goedkoop te verkoopen en zijn importen te duur betaalde. Onze ruilveroot werd er ongunstig door beïnvloed. Wanneer wij het geld wegdenken en letten op den ruil van goederen tegen goederen, dan is het duidelijk, dat wij slechter af waren bij dien ruil. Bovendien ontvingen wij bij dien ruil voor een groot deel goud terug. Het staat te vreezen, dat dat goud geleidelijk minder waard zal geacht worden. Immers de goudproductie is o.a. door het flotatieproces veel goedkooper geworden, terwijl ook de productie vooral in Rusland om de hogere waarde van goud zeer toeneemt.

Wij hebben ons land dus in menig opzicht door die goudaankopen geschaad. Ook anderen hebben wij erdoor gehinderd. Immers deze goudaankopen vergrootten de slechte verdeeling van het goud en vormden voor verschillende landen een deflationistische tendens. Voor zoover wij hiermede het buitenland hinderden, berokkenden wij ook onszelven weder schade, daar iedere hinder van de wereldvelvaart onszelven én economisch én politiek weder schaden moet²⁾.

Nog één gevaar is er verbonden aan de groote goudaankopen van het Egalisatiefonds: de groote goudvoorraden in de kelders van De Nederlandsche Bank vergrooten het gevaar voor een vijandelijken inval.

Het is evenwel mogelijk de voordeelen der devaluatie te behouden en uit te breiden zonder die goudaankopen met hun nadeelige gevolgen.

Dat kunnen wij bereiken door de waarde van den Gulden in werkelijkheid op zoodanige wijze te verlagen, dat deze niet langer door goudaankopen kunstmatig behoeft gedrukt te worden.

Dan kunnen wij een opleving der binnenlandsche conjunctuur verwachten. Dan kunnen wij verwachten dat allen, die nu onder den last hunner hypotheeken dreigen te bezwijken, principieel geholpen worden. Tot nu toe was de crisishulp incidenteel: men hielp den een en benadeelde daarmede den ander.

Men zette daartoe ons burgerlijk recht op losse

¹⁾ Die export van waardepapieren is, als iedere export, door de devaluatie sterk geprikkeld, Reeds in de eerstvolgende Engelsche Economist verscheen een lijstje van Nederlandsche waardepapieren, welke het nu voor Engelschen aanbevelenswaardig werd te koopen. Ook zijn er heel wat buitenlandsche waardepapieren uit Nederland naar het buitenland verkocht om de „Valutawinst" binnen te halen.

²⁾ Men mag wel zeggen, dat Frankrijk door Poincaré's strijd tegen „la vie chère", in verband met de goudwaarde welke hij aan den Franc toekende, den eersten stoot gegeven heeft tot de deflatie in de andere landen: het goud stroomde daardoor naar Frankrijk. Deze deflatie schaadde eerst Frankrijk niet, maar toen zij er tenslotte Engeland toe bracht den gouden standaard prijs te geven, en vooral toen Amerika, om die deflatie te keeren, de goudwaarde van den Dollar te laag vaststelde, kwam Frankrijk zelf in grooten economischen en politieken nood.

schroeyen en perkte onze vrijheid en vooral die van de geholpenen sterk in. Corrigeeren wij evenwel in werkelijkheid de tijdens de deflatie gestegen goederenwaarde van den Gulden dan voeren wij principieele crisistherapie, dan ook mogen wij verwachten, dat de vreeselijke werkloosheid in ons land verdwijnt, zooals deze in Finland, Zweden en Duitschland verdwenen is.

Maar hoe kunnen wij de waarde van den Gulden in werkelijkheid verlagen? Door de geldsomloop te vergrooten. Zoo ook verhoogde men de werkelijke waarde van den Gulden door de geldsomloop te verkleinen.

Van iets dergelijks is in die ééne devaluatienacht niets gebeurd. Wel heeft de devaluatie voor het bankwezen de mogelijkheid geschapen tot grootere credietgeving, en credietgeving staat gelijk aan creatie van ruilmiddel.

Door de devaluatie was de tijd voorbij, dat een gestegen of stijgende waarde van het goud ons moest noodzaken door credietinkrimping, dat is de deflatie, de goederenwaarde van den Gulden te vergrooten.

Wij waren van het goud onafhankelijk geworden, behoeften niet langer den gouden standaard te volgen en zoo slachtoffer te worden van al de fouten, die men met dien standaard maakte, en de wijze waarop men dien manipuleerde. Wij konden ons van dat oogenblik een indexcijfer van prijzen als standaard kiezen.

De correctie voor de vroegere waardestijging van den Gulden kon aangebracht worden.

Maar die uitzetting der credieten is nog niet gekomen, althans niet in voldoende mate. Geen wonder, want nog altijd zijn de handelsbanken voor credieten aan het bedrijfsleven zeer duur. Voor zulke credieten betaalt men nog altijd met de kosten mede 5—8 pCt., ook wanneer deze credieten korte credieten zijn, feitelijk binnen zeer korten tijd af kunnen loopen en voldoende dekking aanwezig is.

Waar de zaak zoo gesteld is, is er alle reden voor, dat de Staat zelf de hoeveelheid ruilmiddel in omloop vergroot, aldus doende de werkelijke waarde van den Gulden drukt. Dan worden ook aankopen van goud onnoodig. De Staat kan dat ruilmiddel zelf creëren of door De Nederlandsche Bank voor zich laten creëren, zooals zij dat in de afgelopen jaren gedaan heeft voor haar goudaankopen. Dat geld kan de Staat dan gebruiken om in zijn behoeften te voorzien in het bijzonder voor de beide meest noodige zaken: krachtige bewapening en krachtige bestrijding der werkloosheid, door een groots opgezet plan van werkverschaffing. Vrij zeker zou dan, mits men de loonen niet opjoeg, deze werkverschaffing spoedig, door de algemeene opleving van het bedrijfsleven, onnoodig worden.

Deze geldcreatie mag nooit tot doel hebben het verschaffen aan den Staat van de voor zijn behoeften noodige middelen. Zij moet alleen geschieden om den Gulden op de juiste goederenwaarde te brengen en daarop te houden. Het best wordt een bepaalde index van grondstoffenprijzen hersteld en vervolgens gestabiliseerd. In hoofdzaak zal men die stabilisatie op de oude wijze kunnen bewerken, zooals men den prijs van het goud stabiliseerde, dat is door de regeling van het renteniveau, eventueel geholpen door een openmarktpolitiek.

Dit laatste hulpmiddel staat De Nederlandsche Bank eerst sinds kort en in beperkte mate ten dienste. De Bank of England heeft het daarentegen in de vorige eeuw herhaalde malen met groot succes gebruikt.

Om zeker te zijn dat het doel: bereiken en handhaven van een juist prijspeil, goed in het oog gehouden wordt, schijnt het beter, dat de Staat niet zelf deze geldcreatie ter hand neemt, maar ze overlaat aan een bevoegde instantie, als De Nederlandsche Bank.

Een dergelijke raad schijnt zeer revolutionnair, maar waarom mogen de handelsbanken wel tot zulk een geldcreatie overgaan en de Staat niet?

Dat recht is hun nooit verleend, toch oefenen zij het de facto uit, terwijl het volgens de wet alleen aan De Nederlandsche Bank toekomt. Daarvoor is dan ook hun ruilmiddel geen wettig betaalmiddel. Dat bergt groote gevaren in zich. De Nederlandsche Bank heeft haar recht van den Nederlandschen Staat ontvangen, die van ouds in zijn hoogheid, dit recht heeft bezeten. Het is dan ook niet noodig, dat de Staat voor dat geld meer betaalt dan de kosten van aanmaak en contrôle. Eerst wanneer de Staat meer geld behoeft dan gecreëerd moet worden in het belang eener juiste monetaire politiek d.i. in het belang van het bereiken en handhaven van een juist prijspeil, is het noodig, dat de Staat daarvoor belastingen heft of leent, naar de bekende regels van een juist financieel beleid.

Het is ook geen utopie die hier aangeraden wordt. Het mag als zeker gesteld worden, dat ook Duitschland en Japan, op een dergelijke wijze hun verwonderlijke financieele prestaties der laatste jaren tot stand hebben gebracht. Wat Duitschland betreft kan men hierover veel vinden in het stuk van T. Balogh „The National Economy of Germany” in het Economic Journal van Sept. jl. De kern van de zaak is in Duitschland: een reflatie met geldcreatie, in het belang van de doeleinden van den Staat, en beheersching van het prijspeil door openmarktpolitiek. De schil zijn allerlei dwangmaatregelen, welke ons volk minder passen, maar die niet van werkelijke betekenis schijnen, terwijl zij het geheel noodeloos ingewikkeld maken.

Reeds hierboven wees ik erop hoe ook Finland en Zweden op soortgelijke wijze hun werkloosheid wisten te verdrijven.

Dr. G. C. A. VAN DORP.

DE RESULTATEN VAN EEN PROEF.

In Mei van dit jaar werd den Minister van Sociale Zaken verzocht te willen bevorderen, dat zoo mogelijk, de arbeid welken vrouwen verrichten bij het pellen van tulpen, door mannen zou geschieden. Met het oog op de nog steeds omvangrijke werkloosheid in een zestal gemeenten in de bollenstreek heeft de Minister van Sociale Zaken zich toen bereid verklaard een proef te nemen teneinde te kunnen verkrijgen, dat deze arbeid zooveel mogelijk zou geschieden door personen — meerendeels gezinshoofden — die ingevolge de werkloozenzorg worden geholpen. De toegepaste regeling was in groote lijnen als volgt.

De opzet der proef.

1. Aan de daarvoor in aanmerking komende bolleukweekers en -handelaren werd door B. en W. verzocht te willen medewerken, om in het daarvoor aangegeven seizoen, — medio Juni tot medio Augustus — waarin tulpen worden gepeld, dezen arbeid te laten verrichten door arbeiders, die door of namens B. en W. werden aangewezen. De medewerking, welke hier van het bedrijfsleven werd verzocht, was geheel op vrijwilligheid geschoeid.

2. Aangezien het gemiddelde loon, dat aan de vrouwen bij dezen arbeid wordt uitgekeerd, belangrijk blijft beneden het inkomen, dat moet worden verdiend door iemand, die voor een gezin heeft te zorgen, was de Overheid (Rijk en Gemeente) bereid, een toeslag uit te keeren.

3. De toeslag werd bepaald op 15 cent per mand gepelde tulpen. Deze 15 cent zou komen boven hetgeen volgens de geldende tarieven door den bollenkweeker c.q. -handelaar aan den tewerkgestelden arbeider — anders dus vrouwen en meisjes — per mand werd uitgekeerd. Deze tarieven mochten onder invloed van den toeslag in geenerlei vorm verlaagd worden. Van het bedrijfsleven werden dus geen extra-uitgaven gevraagd.

4. De toeslag, welke ten hoogste f 9 per week mocht zijn, werd alleen uitgekeerd aan personen, (aangewezen door of namens B. en W.) die, toen de aan-

wijzing plaats vond, ingevolge steunverleening en of werkverschaffing werden geholpen. Zij, die dus tijdens de aanwijzing niet onder de steunverleening of de werkverschaffing vielen, mochten niet voor den toeslag in aanmerking komen.

Het resultaat.

De vraag mag worden gesteld, welke invloed deze regeling, die slechts kort kon duren n.l. van 20 Juni tot 20 Augustus, op de arbeidsmarkt heeft uitgeoefend in de gemeenten waar de regeling gold.

Allereerst een aantal gegevens over de werkloozenzorg.

	Aantal werkloozen						
	Ingeschreven bij het orgaan der arbeidsbemidd. (eind der maand)		Bij de werkverschaffing tewerkgesteld (eind der maand)		Ingevolge de steunregeling gesteund (eind der maand)		
	1937	1938	1937	1938	1937	1938	
Juni	278	316	—	8	162	189	Hillegom inw. 11601
Juli	189	124	11	49	91	14	
Aug.	140	69	19	1	57	31	
Juni	173	247	—	16	131	179	Lisse inwon.9420
Juli	106	92	—	27	72	36	
Aug.	96	62	—	—	67	31	
Juni	125	145	—	7	98	88	Sassen- heim inwon.6035
Juli	74	54	—	2	51	38	
Aug.	49	50	—	3	43	20	
Juni	76	128	20	15	56	80	Voorhout inwon.3641
Juli	27	22	—	14	25	8	
Aug.	18	15	—	9	17	—	
Juni	346	401	10	11	288	254	Noordwijk inw. 11808
Juli	302	302	—	48	207	116	
Aug.	297	275	—	75	193	88	
Juni	156	170	2	4	135	146	Noordwij- kerhout inwon.7151
Juli	110	67	8	22	92	37	
Aug.	122	94	9	—	97	87	

Uit deze gegevens blijkt, dat zowel in 1937 als in 1938 de werkloosheid vrij omvangrijk was, zelfs in 1938 in een aantal gemeenten hooger dan een jaar tevoren. Onder invloed van de regeling waren in 1938 meer werkloozen geplaatst dan in 1937.

Andere gegevens, die ik niet te uitvoerig wil weer-geven — de uitgewerkte staten vergen te veel ruimte — toonen aan:

1e. Er is gedurende 6661 „mandagen” of 1110 „manweken” gepeld.

2e. Gedurende de „pelperiode” is rond f 9188 aan toeslag uitbetaald of f 8.28 per „manweek”.

3e. Er zijn 62.792 manden gepeld, dat zijn per „mandag” ruim 9 manden of ruim 56 manden per week.

4e. De kweekers hebben aan loon uitbetaald f 14.267 of f 12.85 per week of bijna 23 cent per mand.

5e. Loon en toeslag samen verzekerd den arbeiders een weekinkomen van gemiddeld f 21.13.

MEYER DE VRIES.

AANTEKENINGEN.

De economische weerstand van Nederlandsch-Indië.

In de Nieuwjaarsrede, op 2 dezer, uitgesproken door den heer Gottfr. H. Crone, Voorzitter van den Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Amsterdam, welke in het in dit nummer afgedrukte artikel „Nieuwjaarsklanken” besproken is, komen enkele beschouwingen voor betreffende het z.i. afgenomen aanpassingsvermogen van Nederlandsch-Indië, die ons van zoodanig belang voorkomen dat wij ze hieronder onverkort doen volgen:

In dit verband merk ik op, dat naar mijn inzicht een dergelijke ontwikkeling en in het algemeen een dalende conjunctuur, Nederlandsch-Indië structureel minder goed voorbereid vindt dan bij vroegere gelegenheden. De winsten zijn allerwege in de afgelopen jaren in vergelijking met

vroegere periodes van goede conjunctuur zeer matig gebleven en dientengevolge zijn de reserves, over welke het economische leven beschikt, onvoldoende aangevuld. Doch vooral zijn de Regeeringsmaatregelen op economisch gebied van de afgelopen zes jaar oorzaak, dat het vermogen om zich bij een lager prijzenpeil op de wereldmarkt aan te passen geringer is geworden. Als crisismaatregel is een gedeelte van bedoeld ingrijpen ongetwijfeld verantwoord en heilzaam geweest. De ervaring leert echter, dat het tijdelijke karakter van crisismaatregelen spoedig wordt vergeten en zij na eenige jaren een blijvende plaats in het economisch bestel hebben verworven. Na 1929 konden de gevolgen van de dalende prijzen op de wereldmarkt nog gedurende eenige jaren gedeeltelijk opgevangen worden door verlaging der productiekosten, die, omdat de prijzen binnen Nederlandsch-Indië eveneens scherp daalden, de welvaart der bevolking niet belangrijk aantastten. Thans betekent iedere verlaging van loonen en opbrengsten van bevolkingsproducten vermindering van koopkracht. Immers, de prijzen van voedingsmiddelen kunnen niet in dezelfde mate dalen, daar de Regeering haar rijstpolitiek heeft ingesteld op het controleren van den rijstprijis en het daarbij handhaven van bepaalde normen. De gevolgen van een en ander hebben zich in het afgelopen jaar gedemonstreerd in het feit, dat — ondanks ruime oogsten en in scherpe tegenstelling tot de prijzen der uitvoerproducten — het indexcijfer van de kosten van voeding der inheemsche bevolking in de eerste negen maanden van 1938 gemiddeld 47.1 (1928 = 100) bedroeg, tegen gemiddeld 46 in 1937. Dit verschijnsel houdt nauw verband met den loop van de locale prijzen voor rijst. Daarentegen daalden die voor buitenlandsche rijst gedurende 1938 met 15 tot 20 pCt. Ook de kosten van het levensonderhoud van Europeesche gezinnen zijn gestegen. Daarnaast is de uit de jaren na 1929 bekende krachtige daling der prijzen voor geweven goederen uitgebleven en het indexcijfer voor textielgoederen zelfs vrij belangrijk gestegen. De verminderde uitvoermogelijkheid van Japan is oorzaak geweest, dat de contingentteeringen op dit gebied ten volle tot haar recht konden komen. Zoo verdubbelde het aandeel van Nederland in den invoer van manufacturen, terwijl ook het aandeel van Engeland toenam.

De politiek betreffende de prijzen van voedingsmiddelen wordt aangevuld door een meer systematisch wordend toezicht op de loonen der cultuurondernemingen, tot welk doel een uitgebreid onderzoek naar de „koeliebudgets” in een groot aantal centra van cultures zal worden ingesteld. Het denkbeeld van minimumloonen voor Java is weliswaar door de Regeering afgewezen, maar de aandrang daartoe blijft bestaan. Moge de Regeering bedenken, dat in een gebied als Java het loonpeil in de cultures niet los beschouwd kan worden van de loonen in andere bedrijven. Ook is het lang niet zeker, dat hogere individuele loonen zouden resulteren in een hogere totale loonsom. Veeleer is het waarschijnlijk, dat het gevolg zou zijn een vermindering van het aantal te werk gestelden.

Dat Nederlandsch-Indië, hoewel zwaar door de prijsdaling en door vermindering van de vraag getroffen, de vorige depressie met betrekkelijk weinig blijvend nadeel is te boven gekomen, heeft het grootendeels te danken gehad aan de afwezigheid van de verstarringsverschijnselen, die het herstel in de industriële landen hebben bemoeilijkt. Het Regeeringsingrijpen van de afgelopen jaren heeft echter stellig in die richting gewerkt, zooals alles, wat de vaste kosten van het bedrijfsleven verhoogt. Met het oog op de positie van Nederlandsch-Indië als exportland betreure ik ook, dat de Regeering in den financiële toestand aanleiding heeft gevonden met ingang van 1939 de opcenten op de invoerrechten van 25 tot 50 te verhoogen en de tijdelijke verlaging van het grondtarief van een aantal goederen ongedaan te maken. Naarmate de industrialisatie van Java vordert, verliezen de invoerrechten hun zuiver fiscaal aspect en worden hun economische gevolgen belangrijker. Onder meer kan men verwachten, dat in tijden van neergang drang naar verdere protectie zal opkomen, met het daaraan verbonden gevaar van relatieve stijging van het binnenlandsche prijzenpeil, dus belemmering der aanpassing van de productiekosten van uitvoerproducten aan de dalende opbrengsten.

Dreigen voor Nederlandsch-Indië gevaren van de zijde van het synthetisch product?

De technologische ontwikkeling.

De ontwikkeling der technologie op het gebied der synthetische productie van verschillende artikelen, die vaak geheel of grootendeels op rekening wordt geschreven van het autarkisch streven in verschillende landen, steunt daarnaast ook in niet onbelangrijke mate op factoren, die een meer zuiver economisch karakter dragen. Zulk een factor is bijv. het feit, dat men de eigenschappen en technische kwaliteiten van synthetische producten beter in de hand heeft dan van natuurproducten, wat voor de verwerkende ondernemingen een constant en beter vooraf bepaalbaar bedrijfsrendement mogelijk maakt. Tevens brengt deze ontwikkeling een groter vrijheid t.a.v. de plaats van vestiging met zich mede. Bovendien wordt de research in deze richting gestimuleerd door de doelmatige bescherming van den geestelijken eigendom¹⁾.

Een verder argument voor de stelling, dat de ontwikkeling der technologie niet louter uit de politiek van nationale afsluiting voortvloeit, is ook de internationale samenwerking op dit terrein.

Verder moet erop gewezen worden, dat vele synthetische producten geen zuivere vervangingsproducten zijn, maar vaak in verschillende eigenschappen, zoowel ten voordeele als ten nadeele, van het natuurproduct afwijken, zoodat het toepassingsgebied niet geheel met dat van het natuurproduct samenvalt. In sommige gevallen kan zelfs het synthetisch product tot een uitbreiding van de toepassingsmogelijkheden van het natuurproduct bijdragen, als n.l. een combinatie van beide een gunstiger resultaat oplevert, hetgeen bijv. met enkele rubbersoorten het geval is.

Het is van belang op de genoemde economische factoren te wijzen, omdat, zoo er gevaren dreigen voor de grondstoffenlanden, deze gevaren niet zouden verdwijnen, wanneer de politieke hemel zou opklaren en het streven naar autarkie in kracht zou afnemen.

Men stuit overigens bij het beoordeelen van de vraag, of de synthetische producten een groot gevaar voor de natuurproducten vormen, op de moeilijkheid, dat vele publicaties over de eerste producten sterk den inslag van „reclame” dragen en dientengevolge niet altijd even betrouwbaar zijn.

De gevaren voor Nederlandsch-Indië.

Welke gevaren er inderdaad blijken te dreigen, zullen wij achtereenvolgens in het kort nagaan voor de belangrijkste exportproducten van Nederlandsch-Indië, in volgorde van hun uitvoerwaarde²⁾.

Petroleum en derivaten.

Op dit gebied blijkt het verschil in kostprijs met het natuurproduct nog zoo groot te zijn³⁾, dat de synthetische productie hier nauwelijks uit economische overwegingen kan worden verklaard. Het autarkisch streven op dit gebied — o.m. in Duitschland — waar de I. G. Farben-Industrie voor 1938 een productie van synthetische benzine, ter grootte van 420.000 ton geraamd heeft — kan men moeilijk als economisch bestempelen.

Dat in de gegeven omstandigheden desondanks toch gevaren voor Indië dreigen, blijkt uit de omstandigheid, dat ook in Frankrijk, Engeland en Japan proeven op dit gebied worden genomen.

Zooals wij ook bij andere producten zullen zien, zoekt men hier ook naar chemische procédés, waarbij men niet van, uiteraard beperkte, hoeveelheden mi-

¹⁾ Vgl. Ir. H. N. Blommendaal „De permanente dreiging van het synthetisch product”, in „Koloniale Studiën” van Augustus 1938, aan wiens beschouwingen wij onze gegevens grootendeels ontleenen.

²⁾ Zie het Statistisch Jaaroverzicht voor Ned.-Indië, 1937.

³⁾ Vgl. Ir. J. B. A. Kessler in „De Ingenieur” van 8 April 1938.

neralen, maar van natuurproducten kan uitgaan. De houtgastractie bijv. is voor de benzine een niet, te verwaarloozen vervangende toepassing⁴⁾.

Rubber.

Afgezien van eenige productie ten bate van de gasmaskerindustrie in den wereldoorlog, is de synthetische rubberproductie het eerst op groote schaal ter hand genomen in Rusland⁵⁾, met als grondstof alcohol. Ofschoon deze productie boven de later ter hand genomen Amerikaanse en Deutsche productie het voordeel heeft, dat zij niet van mijnbouwproducten afhankelijk is, staat anderzijds de kwaliteit van het product nog ver bij die van de latere producten ten achter. De productie bedroeg in 1937 bijna 40.000 ton.

In de Vereenigde Staten vervaardigt Du Pont de Nemours en Co. het zgn. Neoprene, dat in sommige eigenschappen practisch gelijk is aan het natuurproduct, maar in andere eigenschappen (bestand tegen hooge temperatuur, ozon, zuurstof, chemicaliën en oliën), het natuurproduct overtreft. Nadeelen van dit Neoprene zijn de zeer hooge kostprijs en de geringe geschiktheid voor bandenfabricage. De productie bedraagt nog slechts pl.m. 2000 ton per jaar.

Neoprene is niet alleen concurrent van het natuurproduct, maar heeft eigen toepassingsmogelijkheden (het is bijv. in den vorm van latex uiterst geschikt voor impregnatie-doeleinden) en kan verder de toepassingsmogelijkheden van het natuurproduct vergrootten, als het in combinatie daarmee wordt aangewend.

Duitschland was het derde land dat met de fabricage van synthetische rubber, nl. de zgn. Buna, begon. „Buna” wordt geproduceerd door de I. G. Farbenindustrie en heeft dezelfde eigenschappen als Neoprene. De productie wordt voor 1938 geraamd op 24.000 à 30.000 ton. Een hoog invoerrecht op natuurlijke rubber wordt in Duitschland geheven; de opbrengst hiervan komt ten goede aan de Buna-fabricage. Een nadeel van Buna is het feit, dat het niet geregenereerd kan worden.

In Italië, Tsjecho-Slowakije en Polen tracht men uit te gaan van zetmeel. In Japan heeft het probleem der synthetische rubber nog geen oplossing gevonden. In Engeland tenslotte wordt Neoprene vervaardigd door de Imperial Chemical Industries; in dit land wegen bij het vraagstuk der synthetische productie de speciale eigenschappen der nieuwe producten uiteraard zwaarder dan het streven naar onafhankelijkheid van de grondstoffenlanden.

In wezen geen synthetische producten, maar in hun economische beteekenis ernede verwant, zijn de geregenereerde rubber en de rubber, welke men in niet-restrictie-landen tracht te bereiden uit andere dan de tot dusver daarbij gebruikte planten (vrml. in Rusland, Mexico en Italië).

In de internationale restrictie-overeenkomst zijn voorzieningen opgenomen met het oog op de research ten behoeve van kwaliteitsverbetering en nieuwe toepassingsmogelijkheden van de natuurlijke rubber.

Plantaardige oliën en vetten.

Vooraf in de zeepfabricage worden deze producten, met name in Duitschland, op steeds grooter schaal door chemisch bereide vetzuren vervangen. De aldus vervaardigde zeep onderscheidt zich in niets van andere zeepen.

Mineralen.

Op dit gebied is voor Indië van belang de vervanging van vertind door gealumineerd blik ten behoeve van de conserverindustrie; aluminium is niet giftig en vertoont een groote weerstand tegen organische zuren. Verder worden voor verschillende doeleinden

⁴⁾ Zie E.-S.B. d.d. 11 Mei 1938; Houtgas-tractie door Dr. B. Ammerlaan.

⁵⁾ Zie G. A. Veenendaal, De synthetische rubber, in „De Bergcultures” van 14 Mei 1938.

metalen door andere stoffen, bijv. kunstharsen, vervangen.

Voedings- en genotmiddelen.

De gecompliceerde samenstelling van reuk- en smaakstoffen, vooral van de genotmiddelen — die bovendien fancy-producten zijn — voorkomt hier onmiddellijk gevaar. Toch worden in Duitschland reeds proeven genomen met suikerbereiding uit hout, waarbij veekoeken bijproduct zijn.

Natuurlijke harsen.

De kunstharsen vinden een steeds ruimer toepassingsgebied, ook ver buiten dat van de natuurharsen, die nog slechts in zeep- en papierindustrie onmisbaar zijn en zich daarbuiten alleen nog kunnen handhaven door prijsaanpassing en kwaliteitsverbetering, aan welke onderwerpen in Nederlandsch-Indië de harscentrale aandacht schenkt.

Vezelstoffen.

Deze worden bedreigd door kunstzijde en kunstwol, de kapok in het bijzonder door schuimrubber, kunsthaar en glaswol.

Afweermiddelen.

De afweer zal — aldus de meening van Ir. Blommendaal — zeer waarschijnlijk slechts de vorm kunnen en moeten aannemen van de uiterste krachtsinspanning op het gebied der research ten behoeve van kwaliteitsverbetering, prijsverlaging en nieuwe toepassingsmogelijkheden van het natuurproduct. Wellicht zal dan blijken, dat tusschen vele natuur- en synthetische producten geen concurrentie behoefte te bestaan, maar dat zij, in verband met afwijkende eigenschappen, een eigen toepassingsgebied kunnen vinden en soms ook, door onderlinge combinatie, elkaars toepassingsgebied kunnen aanvullen.

Op de terreinen, waar de research reeds is begonnen, treedt vaak de overheid als aanvullende en organiseerende instantie op met haar crisis- en exportcentrales. Met de uitbreiding der research zal ook de overheid haar werkzaamheden moeten verbreden en tevens de samenwerking met de verwerkende industrieën in het moederland bevorderen, een samenwerking, waarvan de noodzakelijkheid in het moederland nog niet altijd in voldoende mate wordt ingezien.

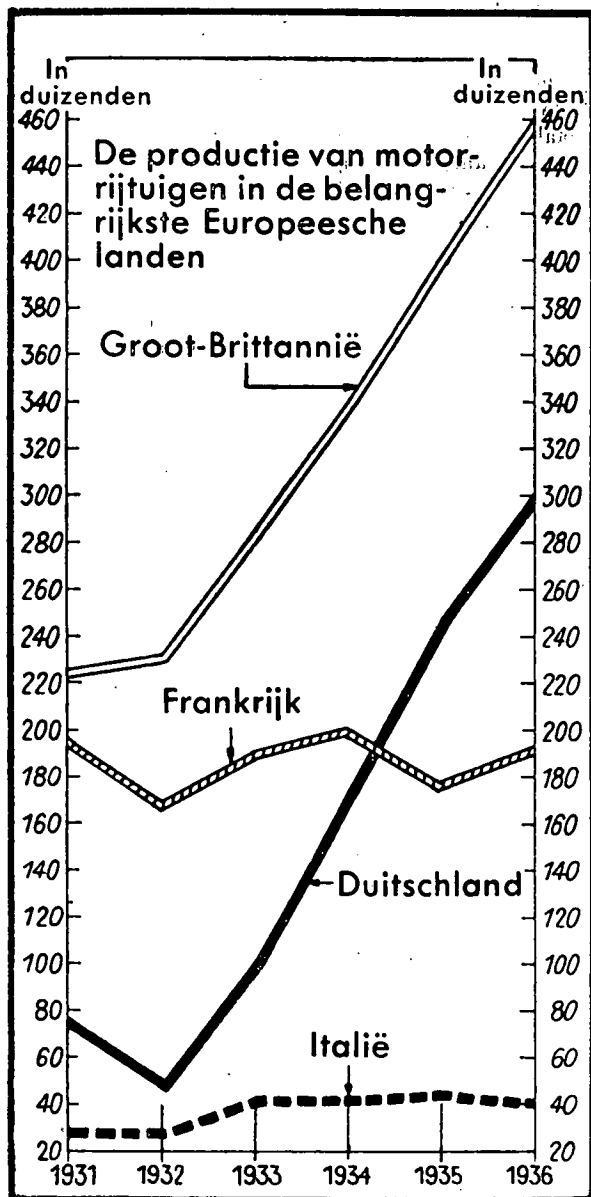
De Deutsche „Volksauto”.

De Deutsche regeering heeft er steeds naar gestreefd, de motorisering in het Derde Rijk zoo intensief mogelijk door te voeren. De productie van de z.g. „volksauto” maakt een belangrijk onderdeel van deze Deutsche motorisering uit. De volgende interessante gegevens over deze productie zijn ontleend aan „Die Wirtschaftskurve” (Heft III 1938).

De jaarlijksche productie van motorvoertuigen is de laatste jaren in Duitschland steeds opgevoerd; eind 1936 nam Duitschland op dit gebied na Groot-Brittannië de 2e plaats in onder de voornaamste landen van Europa, wat in onderstaande grafiek duidelijk tot uiting komt.

Met betrekking tot het totaal in gebruik zijnde aantal wagens kwam Duitschland einde 1936 met 1½ miljoen nog achter Groot-Brittannië en Frankrijk met resp. 2.5 miljoen en 2.3 miljoen.

De regeering heeft zich echter tot doel gesteld, om het proces van de motorisering zoover door te voeren, dat een totaal van 6 à 7 miljoen auto's in Duitschland in de toekomst in gebruik zal zijn. Wil men echter zulke hoge cijfers bereiken, dan zal men ernaar moeten streven, dat breede lagen van de bevolking voor hun genoegen een auto nemen. Aan deze gedachte van massale motorisering ligt de constructie van een extra-goedkoop wagen — de „volksauto” — ten grondslag.

Technische bijzonderheden over deze „volksauto“.

Deze volksauto of „Kraft durch Freude-wagen“, heeft een trekvermogen, van 24 paardenkracht en is voorzien van een Heckmotor met luchtkoeling, terwijl zij de volgende afmetingen heeft: lengte 4.20 m, breedte en hoogte 1.55 m; het gewicht bedraagt 650 kg. Vooral de verhouding van het trekvermogen t.o.v. een dergelijk gering gewicht is opvallend. De auto kan een uursnelheid van 100 km bereiken, terwijl het brandstofverbruik bij de meest economische snelheid geschat wordt op 7 liter per 100 km (1 op 14½) en het smeerolieverbruik op 1/10 liter per 100 km. Voorts is de wagen voorzien van een onafhankelijk veeringsstelsel, zowel voor als achter, hetgeen tot voor kort als luxe beschouwd werd. De prijs van dezen wagen zal R.M. 990 bedragen. Het tegenwoordige type heeft men ontworpen nadat eerst ervaringen waren verzameld met de productie en regelmatige exploitatie van een tweetal proefseries van respectievelijk 30 en 40 auto's.

Economische mogelijkheden.

Om den afzet te vergemakkelijken, zullen naast den lagen aanschaffingsprijs van R.M. 990, ook de exploitatiekosten van deze volksauto aan den lagen kant moeten zijn.

Hierover vinden wij gegevens in „Der deutsche Volkswirt“, Jaargang 12, No. 36.

De betrokken exploitatiekosten betreffen uitgaven voor brandstof, stalling overdag en 's nachts, onderhoud, reparatie en verzekering. Daarvoor moet bij

een gewone kleine wagen met een normaal gebruik van 1500 km per maand, op zijn minst R.M. 80 tot 100 uitgetrokken worden. Nu mag worden aangenomen, dat de volksauto in een tijdsruimte van één maand, minder gebruikt zal worden, daar ze slechts voor het genoegen van den bezitter bestemd is, dus voornamelijk tijdens het weekeinde. Veronderstelt men bijv. een maandelijksch gebruik van 1000 km, dan zal het brandstofverbruik 60 tot 70 liter worden. Dit zal bij den huidige benzineprijs een uitgave van R.M. 25 per maand beteekenen. De huur voor de garage moet in de toekomst zeker op R.M. 10 per maand gesteld worden.

In verband met dit alles is nog van groot belang de wijze van financiering van den afzet van de „volksauto“.

Ook hierbij wordt een speciale methode gevolgd om de Deutsche bevolking sterk aan te moedigen tot daadwerkelijke aanschaffing van de volksauto. Men heeft daartoe het z.g. Spaar- en Verzekeringssysteem in het leven geroepen, dat georganiseerd wordt door de bekende instelling „Kraft durch Freude“. Zij, die een auto willen kopen, storten wekelijks een bedrag van R.M. 5.— (dit beteekent dus een vermindering van de consumptie van andere artikelen met dit bedrag; in het kader van de Deutsche economische politiek een zeer gewenscht effect), zoodat binnen een kleine vier jaren de wagen afbetaald is. Na welken tijd men de auto dan in gebruik kan krijgen, zal eerst bij den aanvang van de productie vastgesteld kunnen worden. Het bedrag voor schade- en ongevallenverzekering heeft men op een totaal van R.M. 1.— per week vastgesteld.

Aan betaling van een deel van den koopprijs en verzekeringskosten moet dus maandelijks een bedrag van pl.m. R.M. 25.— besteed worden. Dit bedrag inbegrepen, moet de bezitter van den volksauto nu een maandelijksche uitgave doen van R.M. 60.—. Daarbij komen weliswaar nog de reparatie- en onderhoudskosten, maar een hoog gemiddeld maandelijksch bedrag zullen deze, naar men meent, niet belooopen. Toch is dit bedrag o.i. nog vrij hoog te noemen als men hierbij in aanmerking neemt, dat de minst koopkrachtige gebruikers van deze „volksauto“ — aannemende dat het totaal hiervan 6 à 7 miljoen zal bedragen — hoogstens een inkomen hebben van R.M. 200 per maand.

De positie van de particuliere autofabrieken.

Intusschen mag de vraag gesteld worden, of de afzet van de „volksauto“ de andere automobielfabrikanten geen ernstige concurrentie zal aandoen, gezien den lagen prijs en de andere voordeelen verbonden aan de „KdF“. Uitdrukkelijk wordt dit van de zijde der officieele instanties ontkend. Hierbij kunnen wij constateren, dat men er als het ware op rekent, dat ook op dit gebied het verschijnsel van de „social distinction“ zich zal handhaven. Men hoopt, dat de menschen, die in staat zijn, om betere en duurder wagens te koop, dit ook zullen blijven doen, mits het prijsverschil ook steunt op een werkelijk kwaliteitsverschil. De duurder wagens zullen meer moeten geven met betrekking tot de prestaties, de uitvoering en afwerking hiervan. Zij zullen in aanzienlijke mate comfortabeler moeten zijn en ook de ruimte, die ze bieden, zal gunstig moeten afsteken.

Voorts zou de voortbrenging van de „volksauto“ in een bepaald opzicht heilzaam werken voor de auto-industrie als geheel. Men hoopt nl., dat er ook een stimulerenden invloed vanuit zal gaan op de andere autofabrikanten. Van hen wordt niet verwacht, dat zij zullen werken in de richting van een verlaging van hun kosten teneinde met de „volksauto“ te kunnen concurreren. Zulk een concurrentie zou uiteraard onmogelijk zijn.

Zij moeten trachten op eigen gebied hun positie zoo sterk mogelijk te maken. Zij zullen gedwongen

zijn, zich meer te specialiseeren op de productie van de betere klasse van auto's en daarbij allerlei kwaliteitsverbeteringen aanbrengen, waarbij tevens geprofiteerd zal worden van verschillende nieuwe constructies bij de „volksauto“.

Overige gevolgen.

Het ligt voor de hand, dat deze „volksauto“ ook op ander gebied groote veranderingen in het economische leven van Duitschland met zich mee zal brengen.

Verwacht mag worden, dat de garagehouders, reparatiewerkplaatsen e.a. in de toekomst veel meer werk zullen krijgen. Er heeft nu reeds een soort van concentratie plaats gehad van reparatiewerkplaatsen, om de auto-bezitters op meer rationeële wijze service te kunnen geven: Maximumprijzen voor reparatiekosten zijn vastgesteld, wat weer een voordeel voor den auto-bezitter beteekent.

Plannen liggen klaar voor den verderen uitbouw van het wegennet, voor verbetering van de wegen in de steden zelf, voor den aanleg van veel parkeerplaatsen en voor den bouw van meerdere garages en reparatie-inrichtingen. Met de uitvoering van een deel van deze projecten is men reeds aangevangen.

Productie en vooruitzichten van de „KdF“.

De productie wordt ter hand genomen door een

overheidsonderneming en geschiedt in een fabriek, die begrijpelijkerwijs het type van het massaal-seriebedrijf heeft. Zij is gelegen in de omgeving van Fallersleben. Ten behoeve van de huisvesting der arbeiders wordt een geheel nieuwe gemeente gesticht met moderne arbeiderswoningen, daar men de concentratie van arbeiders rondom de fabriek zoo sterk mogelijk wil bevorderen. Ook aan „welfare work“ wordt de noodige aandacht besteed. Men krijgt recreatiezalen, sportvelden, speelplaatsen e.a.¹⁾

De productie van de „KdF“-auto's wordt voor het jaar 1939 geschat op 20.000 stuks, terwijl het de bedoeling is in 1945 1.5 miljoen wagens af te leveren.

Een moeilijkheid lijkt hierbij het vraagstuk van de grondstoffenvoorziening. Behalve door de onderneming van de „KdF“-auto's, zullen ook de andere auto-producenten deze grondstoffen verwerken. Hierbij zal de productie van synthetische artikelen een niet onbelangrijke rol spelen. Toch valt nog niet met zekerheid te zeggen, of geheel voldaan zal kunnen worden aan de totale vraag naar grondstoffen voor de auto-industrie. In verband ook hiermede zal men de weergegeven plannen tot een dergelijke intensieve motorisering van het Duitse leven, met een zekere reserve moeten beschouwen.

¹⁾ Zie E.-S.B. d.d. 15 Juni 1938 blz. 451 „De bouw van een wereldstad“.

MAANDCIJFERS.

Indexcijfers van Nederlandsche aandelen. ¹⁾

Indexcijfers van 12 aandeleengroepen der Amsterdamsche effectenbeurs. Basis 2 Januari 1929 = 100.

De Bank voor Handel en Scheepvaart te Rotterdam zendt ons onderstaand overzicht:

	Banken	Kunstzijde	Industrie	Electriciteit	Handels-ondern.	Mijnbouw	Olie	Rubber	Scheepvaart	Suiker	Tabak	Thee	Totale beurswaarde
Gem. '29	101.9	73.1	119.-	114.4	95.6	88.6	99.1	100.2	95.-	99.9	87.3	92.7	103.2
" '30	94.2	34.1	90.1	100.4	71.6	63.9	93.1	52.1	71.-	76.2	65.5	74.5	84.3
" '31	73.6	22.7	60.7	83.-	52.2	45.9	52.3	48.2	47.1	46.3	45.5	46.3	55.1
" '32	48.3	13.6	45.6	70.7	38.4	33.4	34.1	17.6	29.3	27.-	25.8	30.8	37.-
" '33	51.5	10.7	48.7	80.7	41.-	40.-	41.-	26.7	28.2	27.4	25.4	39.5	40.5
" '34	47.1	16.7	48.1	77.-	37.7	47.3	39.-	40.6	22.2	23.2	26.2	50.2	39.4
" '35	50.-	14.1	52.1	69.9	39.7	49.4	43.8	43.2	23.7	24.4	29.3	47.1	42.-
" '36	56.8	13.9	57.6	78.2	50.2	58.2	73.1	58.7	34.8	37.1	44.8	51.5	55.2
" '37	73.3	26.2	77.8	108.5	78.-	77.-	99.-	101.1	73.6	60.4	59.-	76.4	77.7
" '38	67.-	17.7	75.3	123.7	70.7	72.-	82.7	71.5	65.4	53.9	51.8	67.4	69.-
Jan. '37	72.2	20.5	77.5	95.-	71.4	77.2	102.2	103.9	61.5	60.9	60.2	70.5	77.2
Febr. "	77.1	26.4	79.5	105.4	78.5	80.3	107.6	110.8	64.3	62.2	64.9	80.5	81.3
Mrt. "	76.5	31.-	79.8	103.5	81.4	87.4	106.1	129.3	73.-	65.9	65.5	86.3	82.7
April "	75.-	30.1	77.8	101.4	78.4	81.7	102.4	117.5	77.6	62.4	61.8	83.8	80.-
Mei "	72.6	28.4	76.9	101.6	77.6	76.8	102.1	110.1	74.4	61.3	60.-	76.8	78.6
Juni "	72.8	27.6	77.-	106.3	79.8	78.-	103.8	104.8	73.5	63.5	59.2	74.4	79.1
Juli "	74.4	28.9	78.8	115.1	83.3	80.5	102.3	106.3	78.8	64.5	60.9	78.4	80.2
Aug. "	77.4	30.9	82.9	120.7	87.4	82.9	105.-	110.5	87.9	67.7	63.5	82.4	83.8
Sept. "	74.5	28.3	80.4	118.4	82.4	78.4	98.-	99.3	82.4	61.3	57.9	79.6	79.2
Oct. "	69.-	22.5	74.5	109.6	72.7	66.7	88.5	76.4	71.7	52.7	51.-	69.8	71.1
Nov. "	68.9	20.2	74.3	109.1	71.3	66.1	83.5	70.7	67.9	49.8	51.-	67.1	69.
Dec. "	69.1	19.6	74.-	114.5	71.1	66.9	87.3	73.2	67.6	51.9	52.2	66.6	70.3
Jan. '38	71.1	19.2	77.1	118.7	72.5	70.1	90.8	76.-	70.7	54.5	55.1	69.8	73.-
Feb. "	71.-	18.1	78.6	119.1	71.8	71.9	88.-	72.1	68.1	52.-	56.1	68.2	72.2
Mrt. "	69.8	18.-	76.7	118.7	69.7	72.5	82.8	68.2	65.6	50.5	54.6	66.8	69.7
April "	68.1	16.5	75.4	120.6	68.2	68.9	80.7	63.9	63.6	48.8	51.7	64.4	67.7
Mei "	67.4	16.4	75.8	122.2	69.3	69.5	79.3	64.3	64.1	49.1	50.9	63.7	67.4
Juni "	64.-	16.2	75.1	124.2	68.9	71.8	79.9	64.1	62.5	51.7	49.6	64.1	66.8
Juli "	67.8	19.4	76.2	130.7	72.2	75.4	85.4	77.5	66.4	56.3	52.8	68.3	70.6
Aug. "	67.5	19.1	75.7	126.9	72.4	74.9	84.7	76.8	64.5	57.-	52.2	69.2	70.2
Sept. "	64.1	17.5	70.5	121.4	68.3	70.-	80.5	71.9	61.6	54.4	49.-	66.2	66.3
Oct. "	65.7	18.-	74.5	127.4	72.3	73.4	82.8	77.-	67.-	56.5	52.4	70.5	69.2
Nov. "	64.8	17.8	75.1	128.-	72.4	73.1	81.5	75.6	66.7	57.7	50.7	69.8	68.8
Dec. "	63.5	16.8	73.6	127.7	71.1	72.8	78.1	72.6	65.1	58.1	47.3	68.3	67.-

Indexcijfer der totale beurswaarde 3 Januari 1938 f 4.005.990.000 = 100.

4 Mei 95.1	1 Juni 91.3	6 Juli 99.6	3 Aug. 99.8	1 Sep. 97.6	5 Oct. 98.4	2 Nov. 96.4	7 Dec. 94.8
11 " 96.-	8 " 92.9	13 " 99.9	10 " 100.-	7 " 97.2	12 " 97.3	9 " 98.1	14 " 94.4
18 " 95.8	15 " 94.2	20 " 100.1	17 " 98.2	14 " 93.1	19 " 97.7	16 " 97.8	21 " 94.3
25 " 93.2	22 " 96.4	27 " 100.-	24 " 98.8	21 " 95.4	26 " 97.1	23 " 96.4	28 " 94.3
	29 " 97.7			28 " 85.4		30 " 96.6	

¹⁾ Men zie voor de toelichting op dit overzicht het nummer van E.-S.B. van 12 Febr. 1936, blz. 120.

BOEKBESPREKING.

De Pachtwet, Commentaar op de wet van 31 Mei 1937, S. 205 door Jhr. Mr. C. M. O. van Nispen tot Sevenaer met medewerking van Jhr. Dr. F. van Nispen tot Sevenaer, No. 23, Publiek- en Privaatrecht. N.V. Uitgevers-Maatschappij W. E. J. Tjeenk Willink, Zwolle. Ing. f 7.50; geb. f 8.50.

Met ingang van 1 November 1938 is de Pachtwet na vrij lang oponthoud in werking getreden. Uit het stadium van beschouwingen en bespiegelingen over de nieuwe regeling van de pacht zijn wij nu in het stadium van de toepassing der wet getreden.

De pacht, die vroeger onder den titel Huur en Verhuur van het Burgerlijk Wetboek viel, is nu daaruit gelicht en in een afzonderlijke wet geregeld.

De nieuwe regeling van de pacht is zeer ingrijpend en bevat veel nieuw recht, terwijl aan het dwingend recht een ruime plaats is toegekend. Verder vertoont de rechtspraak, betreffende zaken die betrekking op een pachtovereenkomst hebben, belangrijke afwijkingen van de gewone regels.

De schrijver van bovengenoemd boek heeft een commentaar op de pachtwet geschreven, die ver uitgaat boven het in duidelijker woorden weergeven en verklaren van de wettekst.

In de inleiding wordt een knappe beschouwing gegeven van den sociaal-economischen ondergrond der wet, die „de kern van het pachtprobleem” vormt.

Vervolgens worden systematisch de bepalingen der wet stuk voor stuk uitvoerig en grondig geanalyseerd. Hierbij wordt telkens gepoogd de bepalingen te concretiseeren, door na te gaan welke consequenties de diverse bepalingen hebben in speciale gevallen. Voor een wet, waarvan uitteraard nog geen jurisprudentie bestaat en die bovendien weinig concreet geformuleerde criteria bevat, maar in tegendeel veel overlaat aan het inzicht van den rechter, heeft een dergelijke methode groote waarde. Zoo wordt bijv. nagegaan in hoeverre andere vormen van exploitatie mogelijk zijn om onroerend goed met medewerking van derden tot baat te brengen, zonder in conflict te komen met de dwingende bepalingen, die voor de pachtovereenkomst gelden. De mogelijkheden die de arbeidsovereenkomst en de overeenkomst van maatschap in dit opzicht bieden, worden onderzocht.

De ruimte laat ons niet toe een eenigszins volledig overzicht te geven van den inhoud van dit degelijk werk, dat meer dan 300 bladzijden telt.

Iemand, die zich wenscht te oriënteren over een bepaalde kwestie, die betrekking heeft op de pacht-overeenkomst, zal niet licht dit zeer verdienstelijke boek tevergeefs opslaan. H.

ONTVANGEN BOEKEN.

Staat und Wirtschaft door Rudolf Brinkmann. (Stuttgart 1938; Verlag W. Kohlhammer. Prijs R.M. 0.80).

Der englische Kapitalmarkt, mit besonderer Berücksichtigung der Finanzierung der englischen Industrie, door Dr. Edwin Frey. (Zürich 1938; Verlag von Schulthess & Co.).

Ons gebiedsdeel Curaçao door Mr. W. J. van Balen. (Haarlem 1938; H. D. Tjeenk Willink & Zoon's Uitg. Mij. N.V. Prijs f 1.90).

Ordering en landbouw. Uitgave van het Koninklijk Nederlandsch Landbouw-Comité. (Den Haag 1938).

Jaarverslag van den Rijksdienst der werkloosheidsverzekering en arbeidsbemiddeling over 1936 betreffende arbeidsbemiddeling en migratie. (Den Haag 1938; Algemeene Landsdrukkerij).

Mouvement de la population et conjonctures door Etienne Varga. Gedeelte uit de Journal de la Société Hongroise de Statistique 1938, Nos. 2—3. (Boedapest 1938; Imprimerie Stephaneum S.A.).

Statistics of the gainfully-occupied population. Studies and reports on statistical methods No. 1. (Genève 1938; League of Nations).

Minimum List of Commodities for International Trade Statistics. Studies and reports on statistical methods No. 2. (Genève 1938, League of Nations).

Timber Statistics. Studies and reports on statistical methods No. 3. (Genève 1938; League of Nations).

Statistical relating to capital formation. Studies and reports on statistical methods No. 4. (Genève 1938; League of Nations).

Theoretische Untersuchungen über die Einkommens-

AANVOER VAN GRANEN. (In tons van 1000 kg.)

Artikelen	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	26-31 Dec. 1938	Sedert 1 Jan. 1938	Overeenk. tijdvak 1937	26-31 Dec. 1938	Sedert 1 Jan. 1938	Overeenk. tijdvak 1937	1938	1937
Tarwe	8.127	1.467.109	1.472.173	—	20.553	27 685	1.487.662	1.499.858
Rogge	5.241	247.427	279.483	—	—	4.145	247.427	283.628
Boekweit	725	21.112	21.100	—	—	—	21.112	21.100
Mais	3.218	1.181.748	1.386.610	—	87.560	167.722	1.269 308	1.554.332
Gerst	9.187	497.409	398.490	—	23.782	15.015	521.191	413.505
Haver	3.081	220.243	156.758	—	9.752	3.180	229.995	159.938
Lijnzaad	8.250	169.328	213.566	—	221.424	220.507	390.752	434.073
Lijnkoek	2.425	57.778	70.137	—	225	—	58.003	70.137
Tarwemeel	1.125	58.840	42.238	15	10.287	10.450	69.127	52.688
Andere meelsoorten	1.291	38.630	42.933	65	5.585	8.225	44.215	51.158

Noot bij groothandelsprijzen. (Zie blz. 18/19)

¹⁾ *Tarwe*: Tot Jan. 1931 Hard Winter No. 2; van Jan. 1931 tot 26 Sept. 1932 79 kg La Plata; van 26 Sept. 1932 tot 5 Febr. 1934 Manitoba No. 2; van 5 Febr. 1934 tot 6 Juli 1936 80 kg La Plata; van 6 Juli 1936 tot 30 Nov. 1936 Manitoba; van 30 Nov. 1936—2 Aug. 1937 Bahia Blanca; van 2 Aug.—16 Aug. 1937 La Plata; van 16—23 Aug. 1937 Bahia Blanca; van 23 Aug. 1937—19 Juni 1938 La Plata; van 19 Juni—15 Aug. 1938 Bahia Blanca; van 15 Aug.—5 Sept. 1938. Hardwinter No. 2. Van 5—12 Sept. 1938 Hardwinter No. 1. Tot 28 Nov. 1938 80 kg Zuid-Russische.

Rogge: Tot Jan. 1928 Western; vanaf Jan. 1928 tot 16 Dec. 1929 American No. 2; van 16 Dec. 1929 tot 26 Mei 1930 74½ kg Hongaarsche; vanaf 26 Mei 1930 tot 23 Mei 1932 74 kg Zuid-Russische; van 23 Mei 1932 tot 2 Oct.

1933 No. 2 Canada; van 2 Oct. 1933—25 Oct. 1937 La Plata.

Gerst: Tot Jan. 1928 Malting; van Jan. 1928 tot 9 Febr. 1931 American No. 2; van 9 Febr. 1931 tot 23 Mei 1932 64½ kg Zuid-Russische; van 23 Mei—19 Sept. 1932 No. 3; van 19 Sept. 1932 tot 24 Juli 1933 62/63 kg Zuid-Russische; van 24 Juli 1933—7 Oct. 1935 64/65 kg La Plata; van 7 Oct. 1935—18 Mei 1936 62/63 kg Zuid-Russische; van 18 Mei 1936—23 Aug. 1937 64/65 kg La Plata; van 23 Aug. 1937—1 Jan. 1938 64/65 kg Russische; van 1 Jan. 1938—31 Jan. 1938 65/6 kg Russische.

Mais: Tot Jan. 1937 2000 kg La Plata.

Lijnzaad: Vanaf 1 Jan. 1938 per 1000 kg tevoren per 1960 kg. De vroegere prijzen werden herleid op basis van 1000 kg.

verteilung mit einer besonderen Betrachtung der Verhältnisse Niederländisch-Indiens door Dr. rer. pol. Djie Ting Liat. (Den Haag 1938; Martinus Nijhoff).

The national income of Hungary 1924/25—1936/37 door Matthias Matolcsy en Stéphen Varga. (Londen 1938; P. S. King & Son Ltd.).

Beknopt leer- en leesboek der economie door J. van Zwijndrecht. (Groningen 1938; J. B. Wolters' Uitgeverij. Prijs ingen. f 1.90, gebonden f 2.25).

Beleggingsvraagstukken onder redactie van Gerlof Verwey, met medewerking van J. Voet. (Amsterdam Juni 1938; N.V. Drukkerij en Uitgeverij J. H. de Bussy; Aflevering I).

Essai sur la Conjoncture et la Prévision économique door Alfred Sauvy. Editions du centre polytechnicien d'études économiques (Document No. 8). (Parijs 1938; Librairie technique & économique. Prijs gebr. Frs. 18).

Das schweizerische Bankwesen im Jahre 1937. Heft 20 der Mitteilungen des statistischen Bureaus der Schweizerischen Nationalbank. (Zürich 1938, Orell Füssli Verlag. 193 Seiten. Prijs Fr. 3.—, R.M. 1.80).

Recueil International de Statistiques Economiques 1931—1936. Uitgave van het Office Permanent de l'Institut International de Statistique. (Den Haag 1938).

Ongevallenstatistiek betreffende het kalenderjaar 1936, samengesteld ter voldoening aan de bepaling van artikel 10 der wet op de rijksverzekeringsbank en de raden van arbeid. (Amsterdam 1938; de Bussy).

Het centrale vliegveld door Mr. L. J. van der Valk. (Rotterdam 1938; Nijgh & van Ditmar N.V.).

De Spinindustrie in Lancashire, saneering en saneeringsprojecten, door B. H. Holsboer (dissertatie). (Rotterdam 1938; Nijgh & Van Ditmar N.V.).

De Pachtwet door Jhr. Mr. C. M. O. van Nispen tot Sevenaer, met medewerking van Jhr. Dr. F. van Nispen tot Sevenaer. (Zwolle 1937; N.V. Uitgevers-Mij. W. E. J. Tjeenk Willink. Prijs ingen. f 7.50, geb. f 8.50).

Wirtschaftskrieg. Die Wirtschaft als Kampfträger und Kampfobjekt im totalen Kriege. (Berlijn 1938; Robert Klett & Co. G.m.b.H. Prijs R.M. 1.20).

Advies van den Hoogen Raad van Arbeid betreffende wettelijke regeling inzake kinderbijslagverzekering. (Den Haag 1938; Algemeene Landsdrukkerij).

Oxford Economic Papers. Nummer 1, October 1938. Uitgave van het Institute of Statistics of the University of Oxford. (Oxford 1938; The Clarendon Press).

Statistisch Jaarboek der Gemeente Amsterdam, 1936—1937. Uitgave van het Centraal Bureau van Statistiek. (Amsterdam 1938; J. M. Meulenhoff. Prijs f 4.—).

Die Zahl als Detektiv door Ernst Wagemann. (Hamburg 1938; Hanseatische Verlagsanstalt).

America's Stake in International Investments door Cleona Lewis met medewerking van Karl. T. Schlotterbeck. Publicatie No. 75 van het Institute of Economics of the Brookings Institution. (Washington 1938; The Brookings Institution).

Bestuursinrichting van de Wieringermeer door Mr. J. in 't Veld. Publicatie I van de Stichting voor het bevolkingsonderzoek in de drooggelegde zuiderzeepolders. (Alphen aan den Rijn; N. Samson N.V.).

Economische en sociale problemen van de Wieringermeer door Dr. F. van Heek. Publicatie II van de Stichting voor het bevolkingsonderzoek in de drooggelegde zuiderzeepolders. (Alphen aan den Rijn 1938; N. Samson N.V.).

Principles of monetary-industrial Stability door Hugh Munro. (Londen en Glasgow 1938; Blackie & Son Ltd.).

Weltanschauung, Wissenschaft und Wirtschaft door Werner Sombart. (Berlin—Charlottenburg 1938; Verlagsbuchhandlung Buchholz & Weiszwanze. Prijs R.M. 0.90).

STATISTIEKEN.

Laatstbekende noteeringen te Amsterdam en Rotterdam op 2 Jan. 1939 voor telegrafische uitbetaling op:

	Gulden per	Pari	Koers	Bank-disconto
<i>Europa.</i>				
Londen *)	£	—	8.52 $\frac{3}{4}$	2
Berlijn *)	100 Mark	59.26 ^a	73.75	4
Parijs *)	100 Franc	—	4.83	2 $\frac{1}{2}$
Brussel *)	100 Belga	24.90 ^b	31.—	2 $\frac{1}{2}$
Luxemburg	100 Franc	6.22 ^b	7.75	—
Zürich *)	100 „	—	41.49	1 $\frac{1}{2}$
Praag	100 Kronen	—	1.83 $\frac{3}{8}$	3
Boedapest	100 Pengö	43.51	35.80	4
Boekarest	100 Lei	1.48 ^b	1.35	3 $\frac{1}{2}$
Sofia	100 Leva	1.79 ^c	2.25	6
Belgrado	100 Dinar	—	4.19	5
Istanbul	Turksch £	—	1.47	—
Athene	100 Drachme	—	1.57 $\frac{1}{2}$	6
Milaan	100 Lira	—	9.67 $\frac{1}{2}$	4 $\frac{1}{2}$
Madrid *)	100 Peseta	48.—	—	5
Lissabon	Escudo	—	0.07 $\frac{3}{4}$	4 $\frac{1}{2}$
Kopenhagen *)	100 Kronen	—	38.05	4
Oslo *)	100 „	—	42.85	3 $\frac{1}{2}$
Stockholm *)	100 „	—	43.90	2 $\frac{1}{2}$
Reickjavick	100 IJsl. Kr.	—	38.50	—
Warschau	100 Zloty	27.90 ^d	34.75	4 $\frac{1}{2}$
Kovno (Litauen)	100 Lita	24.88	31.—	5 $\frac{1}{2}$
Riga (Letland)	100 Lat	48.—	34.25	5-5 $\frac{1}{2}$
Tallinn (Estland)	100 Estl. Kr.	—	47.50	4 $\frac{1}{2}$
Helsingfors	100 Finnmrk.	—	3.76 $\frac{1}{2}$	4
Moskou	Tjerwonets (100 Roebel)	—	—	—
Danzig	100 Gulden	27.90 ^e	34.75	4
<i>Amerika.</i>				
New-York *)	\$	1.46 ^f	1.83 $\frac{3}{8}$	1
Montreal	Canad. \$	—	1.82	2 $\frac{1}{2}$
Mexico	Mex. Dollar	—	—	—
Buenos Aires	Peso (papier)	—	0.42	—
La Paz (Bolivia) ^g	Boliviano	—	—	—
Rio de Janeiro	Milreis (pap.)	—	0.10 $\frac{3}{4}$	3 $\frac{1}{2}$
Valparaiso	Peso (papier)	0.15	0.07	—
Bogota (Columbia) ^h	Peso	—	1.04	—
Quito (Ecuador)	Sucre	—	0.12 $\frac{1}{2}$	—
Lima (Peru)	Sol	—	0.37	—
Montevideo (Urug.)	Peso	—	0.66 $\frac{1}{2}$	—
Caracas (Venezuela)	Bolivar	—	0.57 $\frac{1}{2}$	—
Paramaribo	Gulden	—	1.00 $\frac{1}{2}$	—
San José (C. Rica)	Colon	—	—	—
Guatemala	Quetzal	—	1.82 $\frac{1}{2}$	—
Willemstad (Curac.)	Gulden	—	1.00 $\frac{3}{4}$	—
Managua (Nicar.) ⁱ	Cordoba	—	0.37	—
San Salvador ^j	Colon	—	0.72 $\frac{1}{2}$	—
<i>Azië.</i>				
Calcutta	Rupee	—	0.64	3
Batavia	Gulden I.G.	—	1.00 $\frac{1}{4}$	3
Kobe	Yen	—	0.50	3.285
Hongkong	Dollar	—	0.53 $\frac{1}{2}$	—
Shanghai	Dollar	—	0.30	—
Singapore	Straits Doll.	1.41	0.99	—
Manilla	Phil. Peso	—	0.92	—
Teheran ^k (Perzië)	Pahlavi	—	10.60	—
Bangkok	Baht	—	0.79 $\frac{1}{2}$	—
<i>Afrika.</i>				
Kaapstad	£	—	8.52	3 $\frac{1}{2}$
Alexandrië	Egypt. £	—	8.75	—
<i>Australië.</i>				
Melbourne, Sidney en Brisbane	£	—	6.82	2 $\frac{1}{2}$
Nieuw Zeeland	£	—	6.87 $\frac{1}{2}$	—

1) Off. 0.36 vrije markt 0.09. 2) Milreis Goud. 3) Goudpeso. 4) Munteenheid = Rail (= een Kran). 5) Nom. *) Not. te A'dam. Ov. not. part. opg.

Main table containing prices for GERST, MAIS, ROGGE, TARWE, BURMA RIJST, BOTER per kg, KAAS, and EIEREN. Includes columns for various grades and quantities, with sub-sections for 'VOEDINGS- EN GENOTMIDDELEN' and 'VOEDINGS- EN GENOTMIDDELEN'.

Table with columns for JUTE, KATOEN, AUSTRALISCHE WOL, JAPAN ZIJDE, and RUBBER. It lists prices for various types of cotton, wool, and silk, including 'First Marks' and 'Super Fine C.P.' categories.

Table with columns for KOPER, LOOD, TIN, IJZER, GIETERIJ-IJZER, ZINK, and ZILVER. It lists prices for various metals and alloys, including 'Koper standaard loco Londen' and 'Lood gem. prompt en lev. 3 maanden'.

NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte Balans op 2 Januari 1938.

		Activa.		
Binnenl. Wis- (Hfdbk. f	7.687.422,36			
sels, Prom., Bijbnk. „	304.550,34			
enz. in disc. Ag.sch. „	409.911,64	f	8.401.884,34	
Papier o. h. Buitenl. f	3.600.000,—			
Af: Verkochtmaar voor de bk.nog niet afgel. „	—		3.600.000,—	
Beleeningen incl. vrsch. Hfdbk. f	281.768.104,17 ¹⁾			
Bijbnk. „	1.982.729,41			
in rek.-crt. Ag.sch. „	25.489.608,48			
op onderp. f	309.240.442,06			
Op Effecten enz. ... f	307.494.017,44 ¹⁾			
Op Goederen en Ceel. „	1.746.424,62		309.240.442,06 ¹⁾	
Voorschotten a. h. Rijk	—		—	
Munt, Goud	f 106.637.555,—			
Muntmat., Goud	1.354.609.180,89			
	f 1.461.246.735,89			
Munt, Zilver, enz. „	27.088.374,93			
Muntmat., Zilver. „	—		1.488.335.110,82	
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	—		43.622.279,32	
Gebouwen en Meub. der Bank	—		4.580.000,—	
Diverse rekeningen	—		10.752.585,07	
Staat d. Nederl. (Wet v. 27/5/32, S. No. 221)	—		8.905.871,61	
			f 1.877.438.173,22	
		Passiva.		
Kapitaal	—	f	20.000.000,—	
Reservefonds	—		4.860.787,51	
Bijzondere reserve	—		7.102.179,67	
Pensioenfonds	—		11.874.747,09	
Bankbiljetten in omloop	—		1.019.807.000,—	
Bankassignatiën in omloop	—		601.243,92	
Rek.-Cour. { Het Rijk f	154.436.260,25			
saldo's: { Anderen „	655.223.507,07		809.659.767,32	
Diverse rekeningen	—		3.532.447,71	
			f 1.877.438.173,22	
Beschikbaar metaalsaldo	—	f	756.494.121,46	
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is	—		756.494.120,—	
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de Bank ondergebracht	—		—	

¹⁾ Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99) ..... f 63.247.800,—

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Goud		Circulatie	Andere opsch. schulden	Beschikb. Metaal-saldo	Dek-kings-perc.
	Munt	Muntmat.				
2 Jan. '39	106638	1.354.609	1019.807	810.261	756.494	82
27 Dec. '38	106638	1.354.609	991.511	838.419	756.807	81
25 Juli '14	65.703	96.410	310.437	6.198	43.521	54

Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-promessen rechtstreeks	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Diverse rekeningen ¹⁾
27 Dec. 1938	8.852	—	308.532	3.600	10.705
25 Juli 1914	67.947	—	61.686	20.188	509

¹⁾ Onder de activa.**JAVASCHE BANK.**

Data	Goud	Zilver	Circulatie	Andere opsch. schulden	Beschikb. metaal-saldo
31 Dec. '38 ^{a)}	138.630	—	187.500	83.390	30.274
24 „ '38 ^{a)}	138.820	—	184.340	83.760	31.580
26 Nov. 1938	116.886	21.166	185.906	87.162	28.825
19 „ 1938	116.886	21.184	188.735	84.426	28.805
25 Juli 1914	22.057	31.907	110.172	12.634	4.842

Data	Wissels, buiten N.-Ind. betaalb.	Dis-conto's	Beleeningen	Diverse rekeningen ¹⁾	Dek-kings-percentage
31 Dec. '38 ^{a)}	10.870	76.920	58.380	60.060	51
24 „ '38 ^{a)}	9.090	73.980	60.060	—	52
26 Nov. 1938	8.419	13.963	48.177	67.778	51
19 „ 1938	8.980	13.858	47.502	66.845	51
25 Juli 1914	6.395	7.259	75.541	2.228	44

¹⁾ Sluitpost activa. ²⁾ Cijfers telegrafisch ontvangen.**BANK VAN ENGELAND.**

Data	Metaal	Bankbilj. in circulatie	Bankbilj. in Banking Departm.	Other Securities Disc. and Advances	Securities
28 Dec. 1938	327.202	504.727	51.689	28.539	21.456
21 „ 1938	327.313	503.038	53.378	14.911	24.796
22 Juli 1914	40.164	—	29.317	—	33.633

Data	Gov. Sec.	Public Depos.	Other Deposits		Reserve	Dek-kings-perc. ¹⁾
			Bankers	Other Accounts		
28 Dec. '38	69.216	15.938	101.027	36.755	52.475	34,1
21 „ '38	72.121	12.522	98.338	37.312	54.275	36,6
22 Juli '14	11.005	14.736	—	42.185	29.297	52

¹⁾ Verhouding tusschen Reserve en Deposits.**BANK VAN FRANKRIJK.**

Data	Goud	Zilver	Te goed in het buitenl.	Wissels	Waarv. op het buitenl.	Beleeningen	Renteloos voorschot a. d. Staat
22 Dec. '38	87.265	540	16	11.948	804	4.087	30.627
15 „ '38	87.265	551	18	11.832	871	4.000	30.627
23 Juli '14	4.104	640	—	1.541	8	769	—

Data	Bons v. d. zelfst. amort. k.	Diver-sen ¹⁾	Circulatie	Rekg. Courant		
				Staat	Zelfst. amort.k.	Particulieren
22 Dec. '38	5.530	2.815	108.532	3.669	2.241	26.289
15 „ '38	5.570	3.255	108.013	4.138	2.204	26.700
23 Juli '14	—	—	5.912	401	—	943

¹⁾ Sluitpost activa.**DUITSCHER RIJKSBANK.**

Data	Goud	Daarvan bij buitenl. circ. banken ¹⁾	Deviezen als goud-dekking geldende	Andere wissels en cheques	Beleeningen
23 Dec. 1938	70,8	10,6	5,9	7.358,5	45,9
15 „ 1938	70,8	10,6	6,1	7.224,0	57,6
30 Juli 1914	1.356,9	—	—	750,9	50,2

Data	Effecten	Diverse Activa ²⁾	Circulatie	Rekg.-Crt.	Diverse Passiva
23 Dec. 1938	556,8	1.355,0	7.666,5	1.062,0	453,1
15 „ 1938	548,1	1.421,0	7.661,3	1.027,3	443,3
30 Juli 1914	330,8	200,4	1.890,9	944,—	40,0

¹⁾ Onbelast. ²⁾ w.o. Rentenbankscheine 23, 15 Dec., resp. 39, 37 mill.**NATIONALE BANK VAN BELGIË (in Belga's).**

Data 1938	Goud		Munt en diversen	Buitenlandsche deviezen en goudwaarden	Binnen- en buitenlandsche wissels	Beleeningen op Belgische Staatsfondsen	Voorschot aan den Staat	Overheidsfondsen	Circulatie	Rekg. Crt.	
	Munt en metaal	Muntmat.								Schatkist	Partic.
29/12	3.428	55	922	217	41	147	231	4.398	114	440	
21/12	3.425	58	920	214	38	147	231	4.381	118	447	

FEDERAL RESERVE BANKS.

Data	Goudvoorraad			Wissels	
	Totaal bedrag	Goud-certificaten ¹⁾	„Other cash” ²⁾	In her-disc. v. d. member banks	In de open markt gekocht
21 Dec. '38	11.772,6	11.762,7	306,0	6,0	0,5
14 „ '38	11.723,3	11.713,7	339,7	4,5	0,5

Data	Belegd in U. S. Gov. Sec.	F. R. Notes in circula-tie	Totaal Depo-sito's	Gestort Kapitaal	Goud-Dek-kings-perc. ³⁾	Algem. Dek-kings-perc. ⁴⁾
21 Dec. '38	2.564,0	4.483,2	10.010,7	134,4	83,3	—
14 „ '38	2.564,0	4.433,0	9.997,2	134,2	83,6	—

¹⁾ Deze certificaten werden door de Schatkist aan de Reserve Banken gegeven voor de overname van het goud, toen de § op 31 Jan. '34 van 100 op 59,06 cents werd gedevalueerd.²⁾ „Other Cash” does not include Federal Reserve Notes or a Bank's own Federal Reserve bank notes.³⁾ Verhouding totalen goudvoorraad tegenover opeisbare schulden: F. R. Notes en netto deposito. ⁴⁾ Verhouding tot voorraad muntmateriaal en wettig betaalmiddel tegenover idem.**PARTICULIERE BANKEN AANGESLOTEN BIJ HET FED. RES. STELSEL.**

Data	Aantal leening.	Dis-conto's en beleen.	Beleg-gingen	Reserve bij de F. R. banks	Totaal depo-sito's	Waarvan time deposits
14 Dec. '38	—	8.496	13.008	7.445	28.739	5.130
7 „ '38	1	8.460	12.990	7.395	28.564	5.127

De posten van De Ned. Bank, de Javasche Bank en de Bank of England zijn in duizenden, alle overige posten in miljoenen van de betreffende valuta.